

DE
LAPSU
Q. SEPT. FLOR. TERTULLIANI
AD
MONTANISTAS,
EXERCITATIONIS HISTORICO THEOLOGICÆ
DISPUT. VI.

exhibens
CAUSAS LAPSUM, ET USUM HUIUS
CONTROVERSIÆ,

Quam

Numine Divino Favente,

In Inclÿta Argentoratensium Universitate,

P R Æ S I D E

Viro Maxime Reverendo, Amplissimo atq̄, Excellentissimo

DN. JOHANNES JOACHIMO
ZENTGRAVIO,

SS. Theol. D. & P. P. Celeberrimo, Capit. Thom.

Decano, & Conventus Ecclesiast. PRÆSIDE Venerando,

Patrono, Fautore & Præceptore

æternùm colendo,

publicè defendet

M. JOHANNES JACOBUS MEMMINGER,
Argentoratensis.

Ad d. Mensis Octob. M DCC IV.

in Auditorio Majori,

Horarum solitis.

ARGENTORATI
Typis JOHANNIS FRIDERICI SPOOR.

a. CXXXIX. 42.

Coll. diss. A
139, 42

V I R O S
MAGNIFICOS, NOBILISSIMOS,
AMPLISSIMOS, PRUDENTISSIMOS, CONSUL-
TISSIMUM PLURIMUM REVERENDOS,
DE REPUBLICA ET ECCLESIA
SUMME MERITOS,

DN. JOHANNEM DJEZEKJES/

Colleg. Tredecimv. Assessorem Gravissimum, & Coll.
Wilh. PRÆFECTUM Benignissimum.

DN. DANIELEM ANDREAM RÖNJB/

VIRUM Colleg. Quindecimviralis Amplissimum.

DN. JOHANNEM JACOBUM FRIDIUM,

Reip. Argent. ADVOCATUM Gravissimum, CONSILIARIUM
Excellentissimum, JURISCONSULTUM Celeberrimum.

DN. LUCAM SEBASTIANUM RJEZEK/

ad D. Nicolai Pastorem Fidelissimum, Cap. Thom. Ca-
nonicum Dignissimum.

DN. M. GEORG. LUDOVICUM RÖBNE/

ad D. Aureliæ itidem Pastorem vigilantissimum, Ejuſ-
demque Capit. Canonicum meritissimum.

DN. JOHANNEM FRIDERICUM WALTE-

RUM, VIRUM Ordinis Senatorii Dignissimum, meritif-
simum.

DN. M. JOHANNEM ADAMUM SCHMI-

DIUM, Novi Templi Diaconum Vigilantissimum, Præ-
clarissimum.

DNS. SUOS GRATIOSOS,

EVERGETAS SUMMOS,

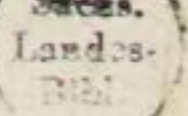
atq; FAUTORES,

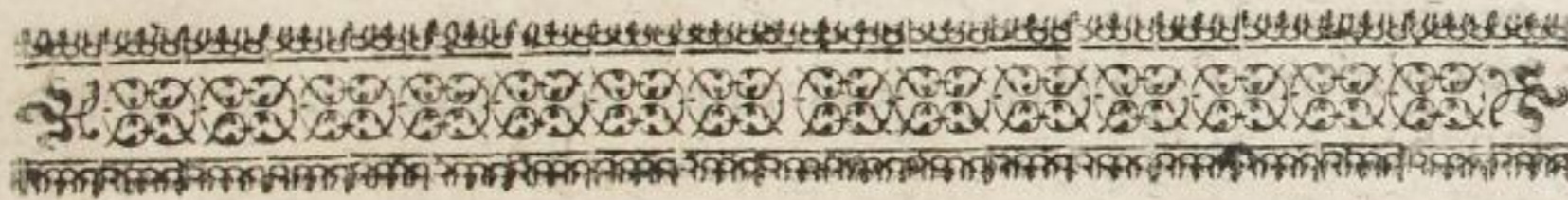
debita & perpetua reverentia prosequendos

Inscriptione hujus Disputationis Theologicæ

pie subnisseque veneratur

M. JOHANNES JACOBUS MEMMINGER, SS. Theol. Cult.

DISP. VI.
DE
LAPSU TERTULLIANI
ad
MONTANISTAS.

ARTICULI II.
SECTIO III.
DE
CAUSIS HUIUS LAPSUS.

§. I.

DE causis, quibus motus

Tertullianus ab Ecclesia secessit, Montanistas seculi secundi Pietastros secutus, diversimodè sentiunt scriptores. Varia hoc nomine adferuntur, sed quæ non ejusdem sunt momenti. Dantur enim qui lapsum *ambitioni*, & *invidia* hominis adscribunt. Illud fecit *Baronius*

Annal. t.2. ad Ann. Ch. 201. n.9. f.m.281. cum Victoris Papæ æmulum fuisse fingens Tertullianum, indigne, addit, fortassis tulit illum sibi honore prælatum, vel quod ab ipso non adeo, ut sibi præsumserat, haberetur honore, vel coleretur officiis. Sed huic fortassis, æque facile opponitur non fortassis; cum suum fortassis vix, imo ne vix quidem, Annalium autor probaverit. Concedo non ab omni fastu, & animi elatione liberum fuisse Tertullianum, prout hoc impotentia genus illis admodum familiare esse solet, qui φιλαυσία, proveniente ex ingenii singularitate, vel

A

ex

ex opinione singularis cujusdam pietatis, temperamento melancholico obstetricante, uti noster, laborant. Quis enim ex lectione librorum ejus, illorum potissimum quos contra Ecclesiam scripsit, fastum hujus Afri non facile observaverit? qui petulanter insultando Catholicos abjecte & contemptim tractans, quos *Psychicos* appellavit, ex impotenti animi elatione *Spiritatum* elogium sibi suisque, h. e. Montanistis attribuit; ipso *Gesselio*, de quo supra, in *Hist. sacr. & Eccles. P. I. p. 299.* notante, quod cum fastu, & fastidio, se suosque *Spirituales* appelleret. Verum hoc nondum probat, quod fortassis indigne tulerit, sibi praelatum fuisse Victorem, nisi à genere ad speciem affirmative concludere velimus. Idem censemus de *Pamelij* in vit. Tert. sententia, qui credidit, ob repulsam *Episcopatus Carthaginensis Tertullianum* ab Ecclesia descivisse, cum, ut recte *B. Dannhaw. Christeid. p. 362.* monet, hujus conjecturæ nulla extat vola, aut vestigium. Ex invidia lapsum ab Ecclesia descivisse vult *Ambrosiaster* in 1. Cor. 13. & *Novatiano* eundem conjungens, per invidiam, inquit, & charitatem corrumpentes, scientiam ad nihilum deduxerunt. Nam & *Tertullianus* & *Novatianus* non parvæ scientiæ fuerunt: sed quia per zelum charitatis fœdera perdiderunt, in schisma versi ad perditionem sui hereses creaverunt. De *Novatiani* lapsu, qui Romanæ urbis Presbyter erat, an *Novati* loquatur, qui *Cypriani* Presbyter fuit, & ut loquitur *Eusebius* in *Chronic. Romam veniens Novatianum, & ceteros Confessores sibi sociavit*, incertum, cum multos admodum confuse de his loqui constet; nec hic ad rem multum facit. Utrumque enim invidia præcipitem dedit. Istum invidia erga *Cyprianum*, ad *Episcopatum Carthaginensem* promotum: hunc livor erga *Cornelium*, *Episcopum Romanum*, cujus cathedram sacerdotalem conatus fuerat invadere, memorante *Hieronymo* *Catal. Ill. c. 80.* Videtur tamen pro *Novatiano* pronuntiandum esse. Cum de eodem *B. Cyprianus*, qui accurate inter *Novatum* & *Novatianum* in suis *Epp.* distinguere solet, pari fere modo, uti *Ambrosiaster*, fuerit locutus 4. Ep. 2. *Faceret*, inquit, *Novatianus* se, & *Philosophiam* vel *eloquentiam* suam *superbis* vocibus *predicet*, qui nec fraternam
chari-

charitatem, vel Ecclesiasticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat amisit. Cum itaque Novatus & Novatianus lapsi fuerint prævalente invidia, ob prælatos sibi in Episcopatus honore alios, eandem causam lapsus Tertulliani fuisse significare videtur *Ambrosiaster*, quem simili modo ægre tulisse ajunt, quod repulsam Episcopalis dignitatis, sive Romanæ, sive Carthaginensis, passus fuit; cum tamen tam ambitiosum, & invidum hominem eundem fuisse, nondum sit probatum; licet fastus veneno eundem infectum fuisse non abnuerim, multos etiam ambitionem & invidiam præcipitasse non ignorem.

§. 2. Modo laudatus *Baronius* Annal. ad an. Chr. 217. n. 7. inter causas lapsus Tertulliani *remotas*, sive priores reliquis, *contemptum antiquæ Patrum traditionis*, à viro hoc commissum, refert. *Patet, inquit, quanto periculo quis antiquis traditionibus, licet sibi minus probatis, vel fortasse scripturæ divinæ visis aliqua ratione pugnantibus, obniti non curet.* Nam è traditionum firmitate semel alterutro pede convulso, in abrupta hæresium facile quis impellitur, ut miserrimo Tertulliano vidimus accidisse: *cujus enormis excessus hanc priorem omnibus causam extitisse, recte affirmari posse videtur.* Sed vehementer fallitur. Nam errores Tertulliani non solum Montanici, sed & reliqui, qui assertoribus eorundem *Tertullianistarum* nomen dederunt, non solum feliciter, firmiter, & facilius ex Scripturis Sacris, quam ex Patrum traditionibus denudantur; sed & doctrinæ Viri inter suos illustris opponimus verba Petri II. Ep. 1, 19. *Καὶ ἔχομεν βεβαιότερον ΝΒ. ἢ λόγον θεοφλυκῆν, & habemus firmiorem,* ipsis etiam traditionibus non scriptis, si voce patris è cœlis audita, *ψ. 18. sermonem propheticum, cui bene facitis attendentes præ illis, tanquam lucernæ lucenti in loco caliginoso &c.* Cui, ut par erat, cum attendere neglexerit Tertullianus, hunc *verbi scripti contemptum primam omnium causam* ejus lapsus esse contendimus. Nimirum sicut Eva à verbo DEI aversa, cum Sata-næ verbum, Enthusiasmo Diabolico se tradens, audire & probare mallet, horribilem lapsum commisit; ita Tertullianus, cum relinqueret DEI verbum, revelationibusque *ἀγγελφαῖς, &*

fallaci Paraclete, ejusque Pseudoprophetiis adhæreret, lapsus est, quod neglecta luce viæ cœlestis ignes fatuos sequeretur. Constat hoc satis ex illis, quæ superiori sectione produximus. Testatus ipse de se fuit in l. de anima, quam curiose inquisiverit in revelationes Ecstaticorum, easque audiverit, probans per *ecstasin in spiritu existentium conversationem cum Angelis, imo cum Christo ipso*, qualem ex Epiphani. hæres. 49. t. L. f. 418. constat jactasse Quintillam, sive Priscillam, Montani Prophetissam; quod & Severi Philumenam apud Augustin. de hæres. c. 24. fecisse constat. Inter errores sane, quos DEUS verbi sui contemptum vindicaturus, efficaces esse permisit, ut homines *mendacio crediderint*, 2. Thess. 2, 11. etiam fuerunt Enthufiasmi Diabolici, quibus præter & contra DEI verbum homines adhæserunt, visionum phantasmata, revelationum fanaticarum nugæ, angelorum prætensa colloquia, & raptuum cacodæmone illudente deliria amplexi, cum ex Pauli præcepto Gal. 1, 8. sq. anathema hujusmodi Evangelio dicere debuerint. Et sicut infernalis Proteus varias formas assumens jam subtilius, jam crassius agit; ita visionibus & Enthufiasmis dediti, jam subtiliores, jam crassiores errarunt errores. Subtiliores fuerunt Montanistæ, quibus se Tertullianus associavit, & Euchitæ, crassiores insequentibus temporibus Anabaptistæ. Enthufiasmus hinc, uti speciem aliquam familiarioris apud DEUM admissionis præ se fert, ita quibus ingenium est visionarium & fanaticum, quale obtigit Tertulliano, si verbum DEI non eo quo par est loco habent, facile præ hoc, ob singularem erroris hujus efficaciam, propter conjunctam pietatis speciem, ejusmodi Satanicis seductionibus se permittere, & periculosissime labi solent.

§. 3. *Causa disponens interna, atque preparans ad lapsum, fuit imbellicitas, qua Tertullianus noster, vir nimis credulus, imprudenter, & proin zelo quidem minus malo, ἀζήλω tamen & minus prudente, neglecta convenienti & necessaria discretionem, externa pietatis specie Enthufiatarum seductus, stolidè suspicere non dubitavit, quicquid à fanaticis & Pietastris his obtrudebatur, revelationis aut visionis divinæ nomine, tametsi febr-*

febricitantium somnium foret. Constat sane ex supra jam dictis, quod, licet vir eruditissimus in sacris & secularibus disciplinis esset, istas tamen muliercularum visionibus posthabuerit, majorem his, & harum deliris & falsis narrationibus, quam veritati, & disciplinarum assertis, fidem habens, vid. l. de Anim. c.9. & Augustin. l. de hær. c.86. *effigiatumq; corpus animam esse inepte contendens*; quod ex fanaticæ cujusdam mulieris phantasmate sibi relato se habuisse loc. cit. iste sic exposuit: *Est hodie SOROR apud nos, qualis nimirum etiam Priscilla fuit, revelationum charismata sortita.* Hanc, cum in spiritu esse desisset, ait dixisse: *Ostensa est mihi anima corporaliter, & spiritus videbatur, sed non inanis, & vacue qualitatis.* Et prout ingenia vehementia, quicquid volunt, etiam vehementer volunt, hæc ingenii vehementia tanto impetu, & vi, Tertullianum abripuit, atque egit, ut inter Christianæ prudentiæ & veritatis metas consistere nesciret, sed utriusque metas transcenderet.

§. 4. Mire ad lapsum in Pietissimum hominis ingenium sic dispositum, ulterius non tantum preparavit, sed etiam inclinavit amor fanatici, qui ex pluribus supra patuit indiciis. Notavit hoc etiam Junius in Vit. Tertul. monens, eundem & revelationes singulares, visionesque predicasse insolentius locis quamplurimis, & earum testimonio quasi divino saepe imprudenter usum, etiam in falsi confirmatione. Fanaticas enim has revelationes, atque visiones, instar lucis vialis sequebatur, quas rectius pro igne fatuo habere debuerat, à cacodæmone accenso, quam pro lumine cœlesti, secundum ea, quæ in disert. de Enthuf. Divin. & Diabol. hac de re disputavimus. Impetus vero fanaticus quid possit, & quorsum non repressus tandem abripiat, cum antiquior, tum superiorum temporum, & recentior docet historia Ecclesiastica, & quæ hoc nomine memoriæ prodiderunt Schlüsselburgius in Catal. hæret. l.12. & Hoornbeck. in Summ. Controv. l.5. & 6. Sane quanta sit affectus hujus, Fanatismi sc. à Diabolo inprimis moti, vehementia, & quam violenti ejus sint paroxysmi, si ad æxulium malum hoc pervenit, ex illis licet cognoscere, quæ in com-

pendio hoc nomine enarravit *Lætus* p. 556. Prolixior quidem, memorabilis tamen est locus: *Anabaptisticus furor ad Salam fluvium, authore Nicolao Storck, qui visiones jactabat, cœpit. Adjunxit se ei Thomas Müncerus concionator Alsteti. Per hos bellum Rusticanum excitatum, quod post à Saxone, Hasso, Brunsvicensi, caesis 50000. rusticorum oppressum; sed non doctrina Enthuthusiastica suppressa, quin imo sparsa. Sangalli Propheta fasciatus à Satana fratrem jugulavit, voluntatem Patris cœlestis se fecisse clamitans, item diem Domini adesse, diem Domini venire. Embda Melchior Hoffmannus, qui stupenda de novo regno, quod somniabat, ejectus, Argentorati, cum prædictam habuisset incarcerationem, incarceratus est. Interea in Hollandia ejus collega, Joannes Matthias, Harlemi & Amsterdami Enochum se jactabat. Apostolos (ita emissarios nominabat) in regiones varias dimittebat. In Westphaliam Geritium bibliopegum, & Joannem Leidensem sartorem. Hic sanè Monasterij horrendam Tragœdiam movit. Miserat quoq; Leidam, qui urbis capiendæ consilium etsi frustra iniverant. alios item Amstelrodanum, ubi 7. viri & 5. fœmina penitus nudi interdiu per vicum Salinarium currere ausi sunt vociferantes, vœ, vœ, vœ, divina vindicta! divina vindicta. capti vestes rejiciebant, dicentes veritatem nudam esse oportere; securi percussi. Missi Leovardiam re patefacta in discrimine vitæ fuerunt. In agro Groningano in vico Sande Hermannus quidam umbilicotenus nudus, Prophetam, Messiam & tandem DEUM Patrem se vendicabat, affirmans adesse se, ut sibi credentes omnes servaret. Occidite, ingeminabat, occidite Sacerdotes & Monachos omnes, occidite & Magistratus totius mundi, en adest liberatio vestra! quæ dum evomebat, qui se filium DEI & Mediatorem gessit; ô Pater, inquiebat, miserere populi, miserere, ignosce, veniam da. Tum is ei cantharum cerevisiæ propinans, bibe, dixit, & hauri Spiritum Sanctum. Matrem, nolentem agnoscere peperisse filium DEI, minis adegit, alium ob id ipsum in stercora coniecit, inquiens, ecce jaces in abyssu inferorum. Hodiernus vero Fanatismus, aliquanto licet remissiores patiatur paroxysmos, nec tam atrociaminari credatur, subtiliori pietatis velo tectus; quid tamen molliatur, & proin quid de illo habendum, conjicere licet ex illis, quæ nuper Dn. D. Spenerus censuit in Judic. Theol. de*

Enthu-

Enthusiasmo & revelationibus cujusdam *Kratzensteinij*. In primis vero hoc egit *Dn. D. Schelguigius*, in *Sectisch. Pietister. P. II. art. 13.*

§. 5. Inter causas, Tertullianum ad Pietismum Fanaticum *inclinantes internas*, etiam referimus *amorem vitæ austerioris* nimium, & male sanum; de quo etiam supra. Respondebat hæc ingenio ejus duriori, & rigidiori. Et cum eandem penes Montanistas inveniri animadverteret, cum majori autem pietate conjunctam præ laxiori crederet, non placida tranquillitas animo ejus semper constitit, sed vehementioribus vehementioris & pertinacioris ingenii motibus concussa voluntate, successu temporis Montanistis se associavit. Cordate *Baronius* *Annal. t.2. ad ann.201. n.10. sane quidem*, inquit, *dum attentius accuratiusq; considero hominis ingenium, nihil propemodum est, quod adeo admirer, ipsum lapsum in hæresin.* Nimirum cum duri ingenii, austerique animi homo, exactioris disciplinæ arctiorisque vitæ cultu nitens, *Christianæ vitæ professionem in severitate nimia tantum collocaret, eo tandem incurrit amentia, ut ex asperioris vitæ cultu de veritate dogmatum judicium faceret, atq; temere sententiam ferret.* Majorem itaque perfectionem, & vitæ sanctitatem, exactiorem & rigidiorum istum vitæ cultum, qui illius ingenio conveniebat, spirare delirans, sororum etiam & fratrum ecstasibus deceptus homo credulus, & Paracleti Montanici spectro territus supersticiosus *Septimius*, sanctioris vitæ inordinato desiderio, & prætextu, in fanaticum incidit Pietismum, pro vera supersticiosam & fanaticam amplexus pietatem, nubem pro Junone. Sic enim ipse l. advers. Prax. c.1. loco sæpius adducto, *nos quidem*, inquit, *agnitio Paracleti, atque defensio disjunxit à Psychicis.* Diviniorem etiam vitam somniavit idem, ad majorem hominis cum DEO assimilationem, quam sanior etiam veterum Philosophia pro fine hominis olim habuit, ceu alibi id docuimus, jejunia pertinere fingens. Si, inquit l. de jej. c. 6. *DEUS æternus non esuriat, ut testatur per Esaiam, hoc erit tempus, quo homo DEO adæquetur, cum sine pabulo vivit.* Denique non est cur miremur, virum provectioris ætatis amplexum esse montanicum de *Monogamia*

B dogma,

dogma, quem parum æquum matrimonio fuisse constat, cum, Hieronymo memorante l. 1. contra Jovin. jam adolescens librum de angustius nuptiarum scripsit, commendatum ab eodem Hieronymo Eustochio, Virgini: Ep. 22. De quo lib. vid. B. D. Bebel. Antiq. Eccles. P. I. p. 462. sq. & Pamel. Tertul. l. f. 65 1.

§. 6. Etsi vero hæc ita sint, interea tamen non negamus, etiam fuisse causas externas, ad lapsum, vel labendum interne, ceu diximus, dispositum, vel etiam ad secedendum à Catholicis dubium, ut quod fecit faceret, incitantes, impellentes, & permoventes. Hieronymus sane in l. de script. Eccles. ceu constat, eum refert, cum usque ad mediam ætatem Ecclesie Presbyter permansisset, invidia postea & contumeliis Clericorum Romana Ecclesie ad severum Montani dogma dilapsus esse. Respiciens, ut apparet, ad verba hæc Danaus in Comm. super Augustin. de hæres. c. 86. p. 367. Occasio, inquit, à Clericis Romanis præbita est Tertulliano, qui cum nimis externa illa jejuni, ciborum abstinentia, virginitatis exercitia extollentem, & admirantem, severius primò tractarunt, & velut plane Montanistam excommunicarunt, cum hæc ille ex immoderato quodam sanctitatis zelo, & regnantis inter multos lascivia odio imprimis commendaret. Scripsisse hæc ad Hieronymi mentem videtur Danaus. Cujus auctoritati cur refragari debeamus, in antiquitate tam venerabili, parum licet magnifice de illa sentiat in Hæresiol. Arnoldus, nondum nos permovit Baronius, cum 2. Annal. ad ann. Christi 201. n. 7. Tertulliano de seipso narranti, atq; causam huic contrariam afferenti, assentiri se potius cogi affirmat. Nimirum quod l. advers. Prax. c. 1. ita scripserat: Et nos quidem postea cognitio Paracleti atq; defensio disjuncta à Psychicis. Infert hinc Cardinalis, non ideo sese in Montani classem conjecisse Tertullianum, quod aliqua passus sit à Clero Romano; sed è contra potius eam ob causam à Romana Ecclesia fuisse ejectum, quod sese Montano conjunxerit, & ejusdem dogmata adversus obnitentes studiosius enixiusq; defenderit. Verum enim vero ex subordinatis Baronius facit opposita. Hæc enim simul stare possunt, & irritatum vexatione Cleri Romani ob singularitatem nostrum, ex impatientia, vel superbia, quæ ingenii austerioris & contumacioris hominibus vitia familiaria sunt, fuisse ab orthodoxis

thodoxis alienatum; & cum correctionem æquo animo ferre nesciret, ceu vir duri ingenti & sententiæ tenacissimus, hinc ad asserendam rigidam Montani disciplinam, ceu sanctiorem, & segregandum se à Romana Ecclesia, permotum; & hoc nomine ab Ecclesia ejectum. De Porphyrio etiam autor est *Socrates H.E. l. 3. c. 19.* quod *Cæsarea Palestina*, à quibusdam Christianis reprehensus, cum pragravi, qua ardebat, iracundia id ferre non posset, religionem Christianam deseruerit, & præ odio illorum, qui ipsum coarguerant, ad libros conscribendos, quibus Christianos maledice & contumeliose perstringeret, præcepit ruerit. Deinde id quod vult *Baronius*, ex verbis *Tertulliani* non sequitur. Ex illis enim hoc tantum inferre licet, quod agnitio *Paracleti*, atq; defensio, fuerit in causa, ut discederet ab Ecclesia, de quo quæstio non est: Sed an in Clero Romano montanizantem *Septimium exagitante*, eidemque, quod singulares revelationes constanter propugnaret, *Montani heresin impingente*, ut censet *Junius* in vit. *Tert.* culpa aliqua fuisse dici possit, quod non fraterne semper, sed contumeliose potius tractando, ceu *Hieronymus* testatur, & ex livore id faciendo, virum etiam sibi aliquid tribuentem, & pertinaciter suæ sententiæ inhaerentem, cedere denique iisdem, ceu se longe eruditione inferioribus, nolentem, atq; sanctitatis majoris, quam ab istis, ceu ventri potius deditis, negligi putabat, ille vero rigore suo affectabat, opinione infatuatum, ad contranitendum potius quam obsequendum, imprudenter irritaverint, mentis quadam vehementia, ut alias etiam fieri adhuc hodie amat, prædominante. Hoc vult *B. Hieronymus*, pro quo & pietas, in Antiquitate dignitas & autoritas, præsumpta etiam fides historica pugnant. Hoc gratis impugnat *Baronius*, longe *Hieronymo* recentior, qui in Clero Romano id tantum improbat, quod in *Tertulliano* montanizante notando, modum excesserit. Consentit nobiscum doctissimus *Ellies Du Pin* in *Nouvell. Bibliotheq. des Auteurs Eccles. D.I.* in *Tertull.* p. 90. Differens enim, quæ causa fuerit *Tertulliano* secedendi ab Ecclesia, & *Montanistas* sequendi, ce qui a, inquit, *quelq; apparence, c'est ce qui rapporte par saint Ferome, que l'envie que lui portoient ceux du Clerge de Rome, & la maniere outrageuse dont ils le traiterent, l'irrita contre l'Eglise,*

Et le porta à s'en separer. Ajoutez à cela, que l'austerité qui paroissoit dans la secte des Montanistes revenoit fort à son genie ardent, & severe, qui lui faisoit porter tout jusques dans l'exces. Add. Junij Vit. Tert.

§. 7. His causis, tam interne ad lapsum disponentibus, quam externe moventibus, & impellentibus, accessit causa promovens, & tandem perficiens, quidam Proculus. In magna apud Montanistas Vir hic fuit existimatione. Cum enim Montanistæ, ceu refert *Autor* appendicis ad Tertull. de Præscript. f. m. 117. in duas divisi fuerint factiones, alterius hic Proculus antesignanus & caput fuit, qui proinde Montanistæ ΧϞ, secundum Proclum dicti sunt, cum cæteri Montanistæ secundum Æschinens dicerentur. Inter principes & primipilos horum sectariorum etiam Proclum hunc refert *Theodoret.* hæret. fab. l. 3. c. 2. cui dicitur *Patroclus*, τῆς αὐτῆς αἰρέσεως ΧϞ Φρύγας δευτεροβάσιτος, qui heresi *Cataphrygarum* præfuit: τῆς ΧϞ Φρύγας δευτεροβάσιτος, Patronus sectæ *Cataphrygarum* audit *Eusebio* H. E. l. 2. c. 25. Ab eodem l. 6. c. 20. H. E. τῆς ΧϞ Φρύγας αἰρέσεως ὑπερμαχέων, *Cataphrygarum* heresis propugnator appellatur. Scripsit contra hunc, quod, & *Eusebio* memoratur l. 2. Hist. E. c. 25. & *Theodoreto* l. c. *Cajus*, λογιώτατος ἀνὴρ, doctissimus & eloquentissimus Vir ejusdem elogio, H. E. l. 6. c. 20. Πισομιζῶν fanaticorum horum temeritatem, & audaciam. Hoc vero non obstante, quod subtilior esset Montanista hic Proclus, intemeratam relinquens de SS. Trinitate doctrinam, quod Æschines cum suis non faciebat; & *Paracleti* revelationibus, quas *Tertullianus* visionarius cupidissime audiebat, & maximi faciebat, cuncta tribueret; ex cujus impulsu etiam se austeriora de jejuniis, de continentia, de non fugiendo, & similibus mandata, eidem gratissima, proponere fingebat, singulari eloquentia ingenio *Tertulliani* austero & rigido se attemperans, tandem effecit, ut in suas eum pertraheret partes, offensum jam ante non parum, imo exacerbatum, Cleri Romani malevolis exagitationibus, quos propterea etiam *Psychicos* appellavit, quod ejusmodi vitæ genus austerum, quo *Tertullianus* gloriam consequi studebat, forte etiam passim hoc nomine æstimabatur, ex invidia, ut *Hieronimus* notavit, riderent, & con-

& contumeliose traducerent, cum sibi ille hoc nomine quam maxime placeret. Procli sane virtutes, uti videbantur, & præsentis pietatis speciem, eloquentiam etiam, quanti æstimaverit *Tertullianus*, patet ex elogio, quo in l. advers. Valentin. c. 5. f. 389. fanaticæ pium, sive Pietastrum, fuit persecutus, cum ait: *Proculus nostræ virginis senectæ & Christianæ eloquentiæ dignitas*; pari eundem loco habens cum *Justino Philosopho & Martyre*, cum *Miltiade Ecclesiarum Sophista*, cum *Ireneo omnium doctrinarum curiosissimo exploratore*. Si pro nostræ non legendum noster, quod non displicet *Rhenano* in Annot. h. l. videtur, si non *Proculo* movente, certe probante, *Tertullianus* etiam abstinuisse ab opere conjugali, & quidem, ceu explicat laudatus *Rhenanus*, l. c. ex consensu uxoris, fanatico in homine prævalente Pietismo. Huc nimirum tandem sanctuli hi descendere solent, ut vel non uxores ducere, vel ab eunœa, quam sibi invicem etiam casti conjuges debent, & præstant, ceu carnis opere abstinere malint, hostes conjugii *πῦρ ἐν πᾶσι*, Eb. 13, 4. facti, & *Encratitis*, certe *Abelonitis*, de quibus *B. Augustinus* de hæres. c. 87. cui *Daneus* in Comment. p. 372. addendus, se associantes.

§. 8. Denique errorum Montanisticorum usque eo tenax *Tertullianus* fuit, ut in illis ad mortem usque perseveraverit. Falluntur proin, qui ad Ecclesiam, ejusque communionem, eum rediisse fingunt, de quibus *Du Pinus* l. c. cum id neque ex scriptis illius, neque ullo genuino Antiquitatis testimonio probari possit. Nec ab austero, fanatico, & hinc superstitioso, pertinaci denique ad Fanaticos lapsi ingenio, cui visionariorum Montanistarum errores responderant, & respondebant, aliud quid sperari, aut expectari potuit, & debuit.

§. 9. Concludimus hæc de *Tertulliani* lapsu ad Montanistas, ingemilcentes cum *Junio* in vit. *Tertull. Ad decrepitam usq; etatem alienatus ab Ecclesia Orthodoxa vixit, cum exemplum præbens tristissimum humanæ infirmitatis naturæ, ut nobis semper indefinenter discamus diffidere, tum documentum prudentiæ summæ in Ecclesia adhibendæ secundum DEUM, ne præcipites animi in contentionibus se à veritatis, charitatis, aut modestiæ lege patiantur abripi*

quacunq; specie. Hic peccavit Tertullianus, qui ambitione & philautia abreptus, uti austeritate corruit, ita vana & fanaticca pietate periit, ex *homine pio*, insignis sui seculi PIETASTER factus, seu PIETISTA, si hodiernus stylus magis placuerit.

ARTICULI II.

SECTIO IV.

quo

USUS DICTORUM DE LAPSU TERTULLIANI
IN CONTROVERSIIS HODIERNIS
PIETISTICIS, ET FANATICIS;
ostenditur.

§. I.

PRimo omnium sincere testamur, nos ea quæ de *Tertulliano* ex *homine pio* & orthodoxo in *Pietastrum fanaticum degenerante*, ejusdemque *Pietismo* scripsimus, id non ea fecisse mente, quasi vera Pietas quæ DEO cordi est, & *fructus Spiritus Gal. 5.* dicitur, non eo quo debet loco haberi, quotidie inculcari, & cum collapsa sit, prædominante *Indifferentismo*, apud illos imprimis, qui præ aliis *Prudentes* videri volunt, & *Atheismo*, restaurari debeat; impii enim hoc foret hominis, nec Christiani; sed ut ostenderemus, nil novi esse in Ecclesia, si homines fanatici, vel hypocritæ, sub velo Pietatis, à qua vitam austeram non abesse debere multi credunt, veræ pietati, ejusque cultoribus, petulanter insultare non erubescunt; & quod proin in Ecclesia sæpe eadem agatur fabula mutatis tantum personis.

§. 2. Nil de *Anabaptismo*, & qui ex illo exortus est *Quackerismo* dicam, de *Pietismo* frequens hodie sermo est, quem non inter nostros tantum, sed & inter Romano-Catholicos, & Reformatos sub diversa larva nostris temporibus varia molitum esse constat. *Quietista* quales per Theologiæ mysticæ abusum in Italia & Gallia motus animorum excitarint, quodam *Molinoso* autore, *Acta* publica, & scripta amæbæa utrinque hætenus

Et enus emissa docent. Purissimum enim DEI amorem urgent, quod non modo per se sit justificans atq; purificans, verum etiam consummans atq; perficiens, ac proinde summa perfectionis Christianae, quem sub Orationis nomine commendant; quæ tamen doctrina non solum disciplinæ Pauli de justificatione, & imperfectione, quæ dum vivimus laboramus, penitus repugnat; sed & à tribus Galliarum Episcopis, Ludovico Antonio de Noailles, Archiepiscopo Parisiensi; Jacobo Benigno Bossuet Episcopo Meldensi; & Paulo de Godet des Marais, Episcopo Carnotensi, in Declarat. circa libr. Archiep. Cameracens. *Des maximes des saints*, hac censura secundum tenorem hypothesium hujus disciplinæ fuit notata: Nos formam habentes sanorum verborum, sanctorumq; vestigiis inherentes, rebus impossibilibus & absurdis Christianam pietatem & perfectionem minime metimur: nec insolitos affectus, quos pauci sanctorum parce transeunterq; effuderunt, confestim in regulam, & in vitæ statum verti oportere debere credimus. Crederes sane esse hominis plane spiritualis effectum, quando Guyonia, celebris quædam inter Quietistas mulier, in Bossuet. *Quietism. rediviv. l. 6. c. 1. p. 400. animam, fingit, refluentem ad DEUM per contemplationem, ita in DEO esse perditam & immersam, ut nulla supersit ejus cognitio distincta, quantumvis tenuis, pridem enim excidisse cujuscunq; perfectionis distinctionem in DEO.*

§. 3. Quid sibi mulieris hujus spiritualis somnium velit, explicat Molinos in Propos. 21. quæ inter propos. 68. Innoc. XI. Pontif. ann. 1680. condemnatas legitur. Nimirum in hujus generis Oratione opus esse fingit, manere in fide obscura, & universali, cum quiete & oblivione cujuscunq; cogitationis particularis, ac distinctionis attributorum DEI, & Trinitatis. Verum enim vero hæc sensuum externorum concentratio, cum fidem quoad actus reflexos impedit in adultis, hoc ipso ceu impedimentum exercitii veræ fidei probari nequit, nec haberi pro actu veræ & genuinæ pietatis, ad quam genuina Theologia mystica tendit. Cæcum & obliviosum hæc contemplatio amorem facit, ut nesciat quid amet, cum verus amor non nisi fide referatur. Inter cujus circa DEUM & Christum exercitia etsi amor referatur, non aliter tamen cor nostrum DEUM amat, quam prout eum
 appre-

apprehendit, & fiducialiter in illo tanquam summo bono acquiescit. Pl. 73, 25. sq. Sane quæ de *fide obscura* garrit Molinos, manifeste repugnant verbis Christi Joh. 17, 3. cum ait: *Hæc vero est vita æterna, ἵνα γνώσωσί σε τὸ μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, ut cognoscant te solum verum DEUM, & quem misisti, Jesum Christum:* Eximiè id explicante D. Dannhau. Hodol. p. 19. de *cognitione* utique *affectiva, & dilectiva*, quod Ebræis verba sensuum affectum connotent; sed non obscura, vel per subtractionem, aut remotionem rei cognitæ ex statu cognoscibilitatis objectivo, vel quod fides quoad actualem cognitionem amoris vehementia obfuscetur, sancta quadam ebrietate, uti ebriorum oculi mero sauciari solent, sicut omnia obscurius intueantur, secundum illud Nonni Dionys. l. 47. v. 118. *caligo & insuper lumina involvit: ἀκρήτω γὰρ ἀμαλδύνοντι ὀπωπιῶν, visus enim mero hebetatur.* Charitati sane ubique, & semper, faculæ instar fides ex verbo DEI accensa hac in vita prælucet, & prælucere debet; aberraturæ, & obtenebrato impetu ruituræ, quod hic dicere non licet, ubi Christum confuse, id quod secum fert *obscura* ista fides, intuita fuerit.

§. 4. Cognoscitur vero hinc, hoc genus hominum Pietastrorum de genio visionariorum, qui & Tertullianum egit, atque tandem abripuit, non parum participasse, ita ut ab ecstasi & enthusiasmo, qui & Tertulliani Helena fuit, non multum abhorruerint. Autor sane de illis est *Caracciolus* Cardinal. literis Neapoli d. 30. Januarii 1682. ad Innocent. XI. Pontif. exaratis, quod sensuum quadam concentratione, & ab objectis externis eorum revocatione facta, contemplantes nulli meditationi locum relinquunt, neque preces vocales usurpent; sed durante hujus orationis exercitio in magna se quiete, & silentio teneant, quasi mortui ac muti forent, orationem pure passivam prætendentes. Verba Cardinalis ex Italico sermone in Gallicum traducta ita habent: *Ils (Quietistæ) affectent de prendre le nom des Quietistes, ne faisant ni meditation ni prieres vocales; mais dans l'exercice actuel de l'Oraison se tenant dans un grand repos & dans un grand silence, comme s'ils estoient ou muets, ou morts, ils pretendent faire l'oraison purement passive. En effet, ils s'efforcent d'eloigner*

d'eloigner de leur esprit, & mesme de leurs yeux, tout sujet de meditation, se presentant eux mesmes, comme ils disent, à la lumiere, & au souffle de Dieu, qu'ils attendent, du ciel, sans observer aucune règle, ni methode, & sans se preparer ni par aucune lecture, ni par la consideration d'aucun point. Pari ratione ad quietem se componere solent Quackeri, ad immediatas illuminationes excipiendas. Fanaticis his adjungere licet illud, sive *Quietistarum*, sive *Pietistarum* genus, quod in Oriente aliquando innotuit, de quo egit Nicephorus Gregoras Hist. l.ii. f.m. 252. Ὁμφαλοψύχους eos autor vocavit, quasi umbilicarios, à modo quo preces suas peragebant. A quiete, & animo imperturbato, Ὑσυχαστὰς etiam eosdem nuncuparunt. De his jam multo ante Simeon Xerocerci in opere, quod de sobrietate & attentione scripsit, egit, & qua ratione ad suam orationem se composuerint explicavit. Locum exhibet Leo Allatus de Eccles. Orient. & Occid. perpet. Conf. l.2. c.17. p.830. his verbis: Καθίσας ἐν μιᾷ γωνίᾳ καὶ μόνος πρὸς τὴν πόρταν ἢ τὸν ἄλυσον ἢ τὸν ἄρτον, ἢ ἐπὶ τὸν ἄρτον ἢ ἐπὶ τὸν ἄρτον παντὸς ματιῶν, ἢ γὰρ πρὸς τὸν ἄρτον· εἴτε ἐρείσας τῷ στήθει τὸν πύργον, κινῶν τὸν ἀιδοῦντὸν ὀφθαλμὸν σὺν ὄλῳ νοίῳ ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας ἢ γὰρ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν. ἄγξον καὶ τὸν ἄρτον ἢ τὸν ἄρτον ἢ τὸν ἄρτον, ἢ μὴ αἰδέως πνεῖν. ἐρῶνθῃσον ἐνδον ἐν τοῖς ἐγκάτοις ἄρτον τὸν τόπον τῆς καρδίας, ἐνθα ἐμφιλοχωρεῖν πεφύκασιν πᾶσι αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις, καὶ πρῶτον μὲν σκοτῶ ἄρτον, καὶ πᾶν ἄρτον ἀνένδοτον. Ἐπιμύνοιτε δὲ σε, καὶ τέτρα ἢ ἔργα νυκτὸς καὶ ἡμέρας ποιημάτων, ἄρτον, ἢ ἢ τῶν ἄρτον, ἀληκτον ἄρτον. ἄμα γὰρ ἄρτον ὁ νῆς τὸν τόπον τῆς καρδίας, βλέπει πρὸς τὸν ἄρτον ἢ ἄρτον ποτε ἠπίστατο. βλέπει γὰρ τὸν μετὰ τὸν τῆς καρδίας αἴερα, καὶ ἐαυτὸν φωτῶν ὄλον καὶ ἀρτον ἐμπλεον. Attende, ut facias quod Tibi dico: clausis foribus sedeas in uno aliquo angulo seorsim, mentemq; tuam abstrahas ab omni vanitate, re fragili & caduca. Deinde mentum tuum pectori innexum inhaereat, moveasq; sensibilem oculum cum tota mente tua in medio ventris, in umbilicum scil. quin etiam constringe attractionem spiritus narium, ut non facile spires; & inquire intus in visceribus, ut reperias locum cordis, ubi animi facultates morari solent. Et primum quidem invenies tenebras, & crassitudinem minime cedentem. Ubi vero perstiteris, ac dies noctesque in hoc opere consumseris, & rem admirandam! percipies latitiam,

C

qua

qua nullo puncto temporis intermittit. Quamprimum enim mens locum cordis repererit, statim aspicit, qua nunquam sciebat. Siquidem viso aëre, qui inter spatium cordis extat, se ipsa rotam lucidam & discernendam præbet. Lumen autem illud, quo ita dispositi circumfundebantur, si interrogarentur, quid esset? post varias ambages respondebant, esse gloriam Deitatis.

§. 5. Cardinalis *Cibo* in literis Circular. ex mandato Sanct. Congreg. d. 15. Febr. 1687. exaratis, de Quietistis hisce etiam autor est, quod in *societates* jam unius, jam diversi etiam sexus, & *confraternitates* coiverint, & *conventicula* instituerint. *Collegia pietatis* illorum, quæ species sunt hujus generis conventiculorum, quæ ex majoris pietatis studio à Pietatris urgentur, qualia fuerint, idem Cardinalis notanter descripsit. Verba, quemadmodum leguntur in *Act. Condemnat. Quietist.* ex Italico idiomate in Gallicum translata, ita habent: Nimirum *en divers lieux d'Italie on voit s'élever insensiblement, & que mesme il y en a déjà d'établie, des ecoles ou compagnies, des confreries, ou assemblées, & encore sous d'autres noms, dans des Eglises, dans des Oratoires & dans des maisons particulieres, sous pretexte de conferences spirituelles, les unes de femmes seulement, d'autres d'hommes, ou meslées des deux sexes; dans lesquelles certains directeurs sans aucune experience des voyes de Dieu frequentées par les saints, & peutestre mesme malitieux, feignant de conduire les ames à l'oraison &c.* Ad similem, certe confusionem non multo dissimilem, & ejusdem generis tendebat olim, jam montanistico actus spiritu *Tertullianus*, quando fanaticam quandam mulierem, quam appellat *sororem*, in *Ecclesia inter dominica solennia, per extasin, & raptum Enthusiasticum*, infanientia deliria proferre permiserat, ceu ex lib. de anim. c. 9. patet; quæ etiam, etsi contra omnem sanam Philosophiam essent, probaverat, ita ut inter errores *Tertullianistarum*, istæ fanaticæ hujus mulieris, inter *Montanistas* vel *Montanizantes* delirantis, de anima ineptiæ, postmodum etiam fuerint computatæ.

§. 6. *Montanum* sequebatur hoc facto *Tertullianus*. Notum quippe est, & prolixius *Eusebio, & Epiphano* explicatum, quomodo *Montanus* cum *Prisca & Maximilla* auctor sectæ
Cata-

Cataphrygarum fuerit. Unde cum ipse ejusmodi destitueretur Enthusiasmi beneficio, DEO non permittente Diabolo, ut hominem ita raperet, fœminas spiritu prophetico, quas sic credebatur, præditas audire, atque illarum revelationibus se permittere non dubitavit, uti Montanum Maximillam magni æstimasse noverat, etsi simul cogitare debuerat, ambas à *pravo Demone etiam incitatas laqueo sibi gulam fregisse*, Euseb. H. E. l. 5. c. 16.

§. 7. Diffundere possemus, occasione hujus sororis Tertulliani, si animus foret, fœminarum hæreticis & fanaticis se associantium, verbum etiam, & Evangelium Hæreticum fanaticumque prædicantium, historiam, sed prolixè id non operæ pretium est, ut præstetur. Satis interim constat, hæreticorum N. T. antesignanum, atque primum, Simonem magum, ejusmodi scortum in deliciis habuisse. Tertullianus noster in l. de anim. f. 670. autor est, *quod de loco libidinis publicæ prostibulum hoc redemerit eadem pecunia*, quam pro Spiritu S. emendo homo impius obtulerat. *Helene Tyria* vocatur nostro Polyhistori. *Helena* etiam hæc scelerati Simonis socia appellata fuit à *Justino Martyre* Apol. II. f. 69. *Tertulliano* l. c. *Epiphano* hæres. 21. & aliis: Licet & *Selene* audiverit, facili errore unius literæ. Sic vero legitur apud *Irenæum* hodie, si lectio in antiquissimo scriptore genuina, l. 1. contra hæres. c. 20. & *Augustinum*, qui multum post vixit, cum error iste jam invaluerat, de hæres. c. 1. Dicta hinc & *Luna* fuit, Latino vocabulo. *Secum vero meretriculam hancce suam circumducebat Simon, dicens, hanc esse primam mentis ejus conceptionem, matrem omnium, per quam initio mente concepit angelos facere. Hanc enim Ennoiam exilientem ex eo, cognoscentem qua vult pater ejus, (Simon sc.) degredi ad inferiora, & generare angelos & potestates, à quibus & mundum hunc factum dixit.* Confirmat id *Justin. Martyr.* l. c. *Carpocrati* associant quandam *Marcellinam*, de qua etiam *Irenæus* l. 1. c. 24. & *B. Augustin.* de hæres. c. 7. *sectæ illius*, inquit, *fuisse dicitur socia quædam Marcellina*: Conf. etiam *Epiphan.* hæres. 27. f. m. 108. Nimirum sicut olim *Cynicæ* sectæ addicta *Hipparchia* æque impudica fuit, atque maritus *Crates*, *Cynicus*, ita moribus & sceleribus parem sibi associavit

ciavit Marcellina Carpocratem, eximie observatura illud πολυ-
 θρυλληδόν: *Apte quando velis nubere, nube pari.* Inter Valentini as-
 sectas fuit quidam Ptolomæus, de quo etiam mentionem fecit
 noster *Tertullian.* l. adv. Valentin. c. 4. cujus Epistolam ad *Flo-*
riam quandam, illius gregalem, ἀδελφῶ, *sororem charissimam*, ex-
 hibuit *Epiphanius* t. I. hæc. 33. §. 7. Non minus profundæ ne-
 quitix fraus fuit, qua *Marcus* Valentini sectator cum pudori,
 tum fidei fœminarum insidias struxit, fingens, si se sibi adapta-
 rent ut sponsa sustinens sponsum suum, fore ut prophetarent. Verbis
 itaque ejus seductæ, atque ob vaticinandi spem elatæ atque
 tumidæ, Ἀγερμαθεῖσιν ἔ ψυχῶ ἔπο τῷ θεοδοκίας τῆ μέλειν
 αὐτὰς θεοφιλῆεν, ἔ καρδίας πλέον ἔ δέοντῷ παλλέσσης, *animo in-*
calescentes ob expectationem doni prophetici, corde plus quam par sit
subfultante, (uti *Quackeri* in raptu constituti tremere solent,) *in-*
ania & deliriosa loquuntur, τεθερμαμέσαι πνεύματῷ, *spiritu ca-*
lesactæ, ut loquitur *Irenæus* adv. hæc. l. I. c. 9. *Marcion*, ho-
 mo incontinens, & ob incontinentiam ex Ecclesia à patre
 ejectus, pro continentissimo licet postmodum haberi volue-
 rit, mulieris opera fuit usus ad decipiendos mortales, memo-
 rante *Hieronym.* in Ep. ad Ctesiph. *Marcionis* assecta fuit *Apel-*
les, qui & ipse à fœmina quadam δαιμονοπνεύσῳ seductus, cui
Philumenæ nomen fuerat, mire deliravit. *Philumenæ* hujus
 etiam mentionem fecit *Tertullian.* in l. de Præscr. c. 6. *provi-*
derat, inquiens, jam tunc *Spiritus S.* futurum in virgine quadam
Philumena Angelum seductionis, transfigurantem se in angelum lu-
 cis, cujus signis & prestigiis *Apelles* inductus novam heresin induxit.
 Τὰς θεοφιλίας ἐξ ἀντικειμένῃ λέγει πνεύματῷ, πηδύματῷ ἁπο-
 φθέρμασι παρθένης δαιμόνωνος, ὄνομα Φιλυμένης, *prophetarum ora-*
cula ex adversario spiritu profecta esse dicit, virginis cujusdam *Dæ-*
moniacæ nomine *Philumenæ* responsis inductus, memorante *Rhodo-*
ne apud *Euseb.* H. E. l. 5. c. 13. De cætero *Apelles* hic à so-
 rotris suæ *Philumenæ* phantasmatibus dependens, & phari-
 saicus Pietaster, ut sunt fanatici, & crassus Syncretista, imo
 Indifferentissimi Patronus fuit. Sunt enim Pietismi fanatici
 sorores, & Syncretismus, & Indifferentismus. Sic enim de
 hoc *Apelle* rursus *Rhodon.* l. c. refert, quod & τῇ πολιείας
 στυμό-

σεμνότητι, καὶ τῷ γήρα, *sanctioris vitae cultum praese tulerit, & senectutem*; quodque asseruerit, μὴ δεῖν ὅλως ἐξετάζειν τὸν λόγον, ἀλλ' ἕκαστον ὡς πεπίσθεκε ἀγαμέμεν, *non esse omnino examinandam fidem, sed unumquemque, in eo quod semel imbibisset, perstare oportere.* Audivit haec ex ore hominis Rhodon ipse; qui & Syncretistica ejusdem principia explicat. Nimirum σωθήσεσθαι σὺν ᾧ τὸ ἐσαυρωμένον ἡλπιότατος ἀπεφαίνετο· μόνον εἰάν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς ἐυέλκιωνται, *eos qui in crucifixo spem suam collocassent, servandos esse affirmabat, dummodo in bonis operibus deprehenderentur.* Ita & hodierni Syncretistae, & Pietistae, verborum sensu ambiguo, & justo laxiori, nec satis restricto, sed ad fallendum composito, incautis imponentes.

§. 8. Pari modo, qui interjecto tempore sub pietatis, & reformatioris disciplinae specie, in Ecclesia turbas excitavit *Montanus*, coadjutrices impietatis habuit foeminas, *Maximillam & Priscam*, Pseudoprophetissas à Diabolo actas, prout à piis Ecclesiae doctoribus fuerunt exploratae, *Miltiade, Apollonio, Apollinare Hierapolitano*, & aliis; Priscam etiam Priscillam, & Quintillam appellarunt. Rectius licet credatur, Quintillam à Prisca, vel Priscilla fuisse diversam, vid. Dn. D. Ittig. de haesiarch. f. 2. c. 3. §. 9. p. 117. Fragmenta vero horum virorum conservavit nobis *Euseb. H. E. l. 5. c. 16. sqq. Augustin. de haesef. c. 26.* ita scripsit: *Cataphrygum authores fuerunt Montanus, tanquam Paracletus, qui in istum scil. descendisse fingebatur; & duae prophetissae ipsius, Prisca & Maximilla.* Ex quibus usque eo infrunitae & impotentis arrogantiae Maximilla fuit, ut *Epiphanio Haesef. 48. t. I. f. 403.* memorante, dicere non dubitaverit: *Μὲν ἐμὲ Προφήτης ἐκέπτεσσαι, ἀλλ' ἀσυντέλεια, post me nulla amplius erit Prophetissa: sed finis sequetur.* Quid ergo habendum de sorore *Tertulliani*, ejusque ecitasibus? si Maximilla non pro Pseudoprophetissa haberi debet. Fuisse enim sive ipsam Maximillam, sive Priscam, uti alii opinantur, hanc sororem, temporis ratio non videtur admittere. Et cum notante *Apollo-*
nio in l. contra Cataphryg. principes haesi Prophetissae, ἀφ' ἧς τὸ πνεύματι ἐπληρώθησαν, simulac spiritu impletae fuerunt, viros suos dimiserint, contra legem conjugii aeternam, patet & hinc, quali spiritu

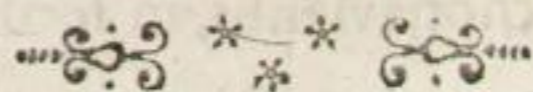
spiritu fuerint actæ; impudenter licet Maximilla & hæc eructaverit verba apud Epiphani. l. 6. f. 413. Εμὲ μὴ ἀκούετε, ἀλλὰ χεῖρ ἄκούσατε, *me quidem non audite, sed Christum audite.* At Christi doctrina de matrimonii indissolubilitate longe aliter se habet, quam Montani sororum fanaticarum. Conf. Matth. 19, 5. sqq. c. 5, 32. De altera illarum idem Epiphanius hærel. 49. f. 418. autor est, quod jactaverit, ad se somno correptam descendisse Christum, ac simul cum ipsa habitu muliebri dormisse. Ἐν ἰδέᾳ, dicebat, γυναικὸς ἐαρημαλισμένῃ ἐν σοφῇ λαμπρῇ ἤλθε πρὸς με χεῖρ, καὶ ἐπέβαλεν ἐν ἐμοὶ τὴν σοφίαν &c. *muliebri specie ac veste splendida venit ad me Christus, mihiq; sapientiam indidit &c.* Quid vero de Visionibus Perpetuæ & Felicitatis Martyrum, quas nonnulli pro Montani alleclis habuerunt, censendum, disquiritur à Dn. D. Irrigio dissert. de hæresiarch. f. 2. c. 13. §. 28. p. 251. Cæterum jam ante hæc deliria etiam Severus, à quo Severiani dicti, scorto suo Philumenæ pueri habitu Christum apparuisse nugatus fuit apud Augustin. de hærel. c. 24. Elcesai, à quo Elcesaitæ, de quibus, quæ Valesius in Not. ad Euseb. 6. 38. observavit, legi merentur, alio affectu hæretico erga fœminas abreptus, ut censet August. l. c. c. 32. etsi alii scorta ejusdem appellare maluerint, memorante Damasc. Comm. h. l. utrique forte recte, adorandas tanquam Deas proposuit. Harum & pedum pulverem colligebant, medela videlicet gratia, & salivam sputorum similiter in præservativis ac amuletis utentes. vid. D. Bebel. Antiq. t. I. f. 916. Nec insequentibus etiam temporibus desuit hæc hæreticorum cum sexu sequiori, in propagandis, aut fovendis suis impietatibus, societas & familiaritas, quibus ceu instrumentis ad hunc finem usi sunt. Constantia, soror Constantin. M. à presbytero quodam Ariane sectæ dedito, quem, Socrate H. E. l. 1. c. 19. memorante, sibi intimum habuerat, & Arii causam agente, decepta, moriens fratri eundem commendavit: qui postmodum Imperatori sic imposuit, ut mitiorem erga Arium, duriolem vero erga Catholicos is se gesserit. Impia, & Ariana Valentis uxor cum mystagogo Eudoxio egit, ut maritum baptizandum, ὄρκοις jurejurando obstringeret, ut in impio dogmate perseveraret, apud Theo-

Theo-

Theodoret. l. 4. H.E. 11. sqq. Ipsa etiam Justina, Valentiniani junioris mater, cum maritum non potuisset, Arianis gratificatura filium Ariano dogmate infecit; de quo idem *Theodoret.* H.E. l. 5. c. 13. Non minus & de *Priscilliano* auctor est *Sulpicius Severus*, quod & ipse in seducendo foeminarum opera fuerit usus. *Mulieres novarum rerum cupidae, fluxa fide, & ad omnia curioso ingenio catervatim ad eum confluebant. Pietaster enim simul fuerat. Unde humilitatis speciem ore & habitu pretendens, honorem sui & reverentiam cunctis injecerat.* Mirum vero non est, haereticos, & Pietastros hujusmodi sibi associasse sorores, cum & Clerici jam ista tempestate suas *συνεταίρας*, socias caelibatus, & contubernales habuerint. vid. *Bevereg.* Not. ad Can. III. Concil. Nicen. Spondano sane scriptore ad ann. 398. n. 10. Chrysoptomi tempore Constantinopoli cum Clerici, tum alii, pietatis quodam intuitu sacras virgines secum in domibus retinere solebant, *Agapeta* dicta ab illis, penes quos habitabant, ceu spirituali amore conjuncta, quas etiam vocare solebant *sorores adoptivas*. Eximius denique locus est *Hieronymi*, ad Ctesiph. adv. Pelag. t. III. opp. f.m. 115. C. quo quae de mulieribus haereticorum instrumentis prolixius diximus, in summa enarrantur. *Simon Magus*, inquit, *haeresin condidit, Helena meretricis adjutus auxilio. Nicolaus Antiochenus, omnium immundiciarum repertor, Choros duxit foemineos. Marcion Romam praemisit mulierem, quae decipiendos sibi animos prepararet. Apelles Philomenem suarum comitem habuit doctrinarum. Montanus immundi spiritus praedicator, multas Ecclesias, per Priscam & Maximillam, nobiles & opulentas foeminas, primum auro corrumpit: deinde haeresi polluit. Dimittam, pergit, vetera, ad viciniora transcendam. Arius ut orbem deciperet, sororem Principis ante decepit. Donatus per Africam ut infelices quosq; foetentibus pollueret aquis, Lucillae opibus adjutus est. In Hispania Agape Elpidium, mulier virum, cacam caeca duxit in foveam, successores sui Priscillianum habuit &c.*

§. 9. Dicamus & nos cum Hieronymo: *Dimittamus vetera, & transcendamus ad viciniora.* Nolumus vero occasione Sororis *Estaticae*, de qua *Tertullianus*, agere de *Hildegardis*; *Elisabetha*, Abbatissae *Schonaviensis*, in seculo duodecimo; *Gert-*
rudis

rudis atque *Machtildis*, in seculo decimo tertio; *Brigitta*, quæ inter alia etiam *Du Pino* in *Nouvell. Bibliothec.* tom. XI. p. 82. dicitur scripsisse sermones, *l'un de l'Excellence de la Vierge Marie, dicté par un Ange, & quatre autres, qu'elle assure lui avoir été dictée de la propre bouche de JEsus Christ; & Catharina Senensis*, in *sec. XIV.* aliarumque revelationibus aut visionibus, de quibus etiam *Spanhem.* *Introd.* p. 471. Has cum magni æstimat *Du Pinus* *Biblioth.* t. IX. p. 185. t. X. p. 83. t. XI. l.c. non invito *Arnoldo*, *Hæresiol.* l. 12. c. 3. §. 8. l. 14. c. 3. §. 12. quibus addi debet *Lettre sur les Principes, & les Caracteres des principaux Auteurs Mystiq.* p. 26. sqq. p. 31. p. 47. sqq. contra Autor libri, qui inscribitur: *Traité historiq. sur la Theol. mystiq.* qui *Jurieu* esse fertur, p. 75. scæminas has, & alias scriptori harum literarum enarratas, pro Fanaticis habet. Sic enim loquitur: *Les revelations d'une Sainte Brigitte, d'une mere Julienne de Liege, de Sainte Therese Espagnole; de Sainte Catherine de Genes, & de la Sœur Angele de Foligni, de la Mere Julienne du Pretre de Cressi, & de tant d'autres sont des fanatismes tout purs.* Utramque sententiam prolixius examinare præsentis instituti ratio non admittit; interim non displicet iudicium *Melch. Cani* L. 12. p. 566 cum nihil, inquit, *Ecclesiæ refert, credere, annon, quæ Brigittæ, Catharinæq; Senensi visa sunt, nullo certo modo ad fidem illa referuntur;* ita *Alcasar* *Comm. Apoc.* f. 54. *imprudentiæ illum arguit, qui revelationibus hujusmodi adheresceret.* Præferimus hoc inter suos clarorum virorum iudicium commento *Iusti Blanckvalti*, editoris scriptorum *Hildegardis*, qui in *Præfat. ad Elector. Moguntin.* ita de illis censuit. *Tam multis in fide errantibus, & in tot heresum & sectarum discrimina distractis, multis in fide nutantibus & vacillantibus, aliis in fide catholica quidem persistentibus, sed in moribus & vita à vero tramite, in utroq; Ecclesiastico pariter ac seculari statu, enormiter devigantibus; ad obviandum ejusmodi malis nihil præsentius esse palam est, quam ea in lucem proferre, quæ ad firmandam catholicam nostram & orthodoxam fidem, & religionem Christianam, & mores in Ecclesia instruendos & emendandos pertinent. Ejusmodi autem esse hæc B. Hildegardis opera, satis ex iisdem relucet.*
 Conf. etiam *B. Dannhaw.* *H. P.* tom. I. p. 62.

Poster. De USU HUIUS CONTROVERSIÆ. —

§. 10. Propiora itaque, mulierum quod attinet Fanaticismum, quæ malo hoc infatuata, luto huic pertinacissime inhæserunt, consideraturi, merito notamus quandam *Hutchinsoniam*, quam, flagrante in Britannia bello civili inter Regem & Parlamentum, & adulto Independentismo in Anglia nova, ab Antinomis seductam, sectæ *Quærentium*, vel *Expectantium* si non matrem, saltem nutricem ac alumnam fuisse, creditum fuit *Georg. Hornio*, H.E. p. 265. Mulier callida, sagax, & contumacis spiritus fuit. Idem de hac *Hutchinsonia* autor est, l.c. p. 275. quod *Cottonum*, & complures in Nova Anglia, ad horrendos errores, & ipsum novæ separationis precipitium abduxerit; quam proin cum Montani Maximilla comparare non dubitavit *Hoornbeck*, Sum. Controv. p. 776. Imo eo usque Independentium indultu provecta est fœminarum licentia, ut potestatem verbi & sacramentorum etiam exercuerint, garrula quadam *Katharina Chidley*, in scripto pro Independentibus edito, *privatis* eandem asserente; Synodo autem NovAnglica non tantum *fraternitatem*, sed & *sororitatem*, subjectum *privatæ clavium potestatis* faciente, eodem *Hornio* memorante l.c. Non mirum hinc est, etiam inter Quackeros juxta viros in cœtu fœminas quoque, quas in Ecclesia tacere voluit Apostolus 1. Cor. 14. prophetasse. Innotuit inter alias quædam *Margaretha Fella*, edito ad *Manassen ben Israel* scripto, *den roep der Joden uyt Babylonien*. Celebris etiam in Colluvie horum Tremulorum fuit quædam *Hanna Strangeria*, quæ famosum istum *Naylorum*, literis ad fanaticum delirum exaratis, ceu Messiam venerari non dubitavit. Conf. *B. Lassenij* Histor. Quack. c. 2. Add. nostra Colluv. Quackeror. p. 19.

§. 11. Recentiora sunt quæ de *Quietistis* enarrantur, atque novissime contigerunt, apud quos æque Laici, tam mares, quam fœminæ, atque Clerici prophetarunt. Refert sane Illustrissimus Meldensium Præsul, Dn. *Jacob. Benign. Bossuetus* in Instruct. sur les Etats d'Oraison l. 1. §. 10. p. 12. inter illos, qui *Quietismum* *Molinosi* promoverunt, quendam *Franciscum Malavallum*, hominem Laicum, Theologiæ expertem, & quandam Mulierem, cui *Guyonia* nomen est, de qua passim idem autor in

D

Quie.

Quietism. rediviv. quam cum Montani Prophetissis non dubitat in eodem collocare Catalogo, in Instruct. l. c. §. 11. Autorem eandem fuisse ait scriptorum inter Quietistas celebratorum, quæ sunt *le moyen court & facile; & l'interpretation sur le Chantique des Chantiques*. In hac etiam, & Molinoso, saepe se fanaticismum prodidisse, affirmavit idem in *Quiet. rediv.* sect. 6. c. 5. n. 2. In *declarat. des sentimens* trium Gall. Episcoporum ita mulier hæc describitur, quod sit *une femme, qui sembloit estre à la teste du parti des Quietistes, & quod publicaverit plures libros*. Associari his meretur Fanatica *Antonia Burignonia*, quæ à *Poireto*, ceu quodam *Montano*, tanquam altera *Prisca* seu *Maximilla* celebratur, ceu Prophetissa quædam; quæ cum sacras literas nunquam legit, immediate à DEO se illuminatam atque doctam esse fat Enthusiastice deliravit. Confer *Jurieu* in trait. histor. sur la Theol. Myst. p. 10. Scripsit etiam contra ejus dogmata, ceu impia, *Petrus d'Ivon*, Labadista. *Arnold.* Hæresiol. P. III. c. 16. §. 5. f. 157. qui & de pluribus aliis superioris seculi fœminis fanatico spiritu actis, plura notavit, v. c. de *Anna Hoogwardia*, l. c. f. 170. *Tanneke Dionysia*, ib. f. 171. pluribus Ecstasticis etiam in c. 22. *Anna Vetteria* in primis, l. c. c. 27.

§. 12. Hodierna societas *Philadelphica*, quæ etiam in varias sectas scinditur, similiter ejusmodi sorores *Ἰσοδιδάκτες* jactat, quarum numero præ aliis celebratur *Auror* des ewigen Evangelii der allgemeinen Widerbringung aller Creaturen; cujus defensionem in se suscepit *Ἀποκατάστασις* *Autor*, qui *Petersenus* esse fertur (de quo, num ita se res habeat, alii disquirant) in Gespräch von der Widerbringung aller Dinge: De qua etiam *Dn. Wincklerus* in Præfat. ad *B. Horbij* Concion. Passional, prolixè egit. Idem somnium *Origenianum* fanaticè etiam asseruit in Anglia *Joanna Leade* in l. de Vita *Enoch.* restitutionem lapsorum, & damnatorum *κακαγγέλων*, tandem futuram liberationem urgens, de qua idem *Autor Ἀποκατάστασις* l. c. P. I. Ex singulari DEI gratia sibi hoc mysterium de æterno Evangelio revelatum esse, fingere illa non dubitavit.

§. 13. Quales nostro tempore, occasione Pietismi, fanaticismo & Enthusiasmo actæ sorores prodierint in Germania, quæ,

quæ, ut Africa olim, semper aliquid novi, Atheismi, Indifferentismi, & Syncretismi spiritu juxta DEI, verbi sui contemptum vindicantis, permissione grassante, prolixius referre opus non videtur, cum id solite jam præstiterit Dn. D. Schelwigius, in *Secur. Pietistæ*. art. 13. & Dn. D. Feustking, in *Gynæc. hæret. fanat.* Mirum vero non est, talia sub Pietatis specie fieri, cum commercium aliquod cum DEO præ se ferant: quæ fraude facilius fœminæ, ceu minus firmæ, quam mares capiuntur; quæ etiam impotentius, & pertinacius delirant quam illi. Id quod potius mire ris hoc est, quod sceleratissimi quique mortalium fœdissimis suis impietatibus *Pietatis* nomen, ad sincere pios decipiendos, prætereundum non erubuerint, uti *Gnosticos* olim, *Carpocratianos* imprimis, fecisse constat; quos hodierna nuperrime orta *Nicolaitarum societas*, uti à nonnullis appellatur, quæ fœminam quandam N. autorem habet, æque impudenter libidines atque monstrose exercentem. Fanatismus hujus mulieris satis ex hoc cognoscitur, quando de illa refertur, *daß sie abführe von äusserlichen übungen, gebett und handlungen des gottlichen Worts unter einem guten schein, als wann man darinnen das Christenthum setzte, und sich auffhalte, und weist hingegen die leuthe zur NB. STILLE, darinnen sie den tag über ohne arbeit zubringen.* Simile quid refert *Theodoretus* hæret. Fab. l. 4. c. 11. f. 242. de *Messalianis* sive *Euchitis*, & *Enthusiasticis*, certo *Pietastrorum* genere, qui se *πνευμαλικὸς*, *animales*, appellarunt; qui τῆ ἀρχῆ ἄβην ἐχολακότες, ἢ ἡμέρας τὸ πλεῖστον καθύδου, *ubi orationi vacarunt, diei maximam partem dormiunt.* Pergit vero de *Neo Nicolaitis* relatio: *Und auff das hertz acht geben sollen, was ihnen Gott selbs sage, und wie er sie führe. Und weilen sie die unverständige solcher gestalt von dem äussern Gottesdienst, und der Schrifft abführet, so verführet sie dieselbe nachmals zu allen greueln und übertrrettungen &c.* Non vero *Nicolaitarum* cynicam impudicitiam tantum, sed & *Simonianorum* impietatem, atque *Gnosticorum* extremam fœditatem, superant illa, quæ continentur in *Extractu Actorum Examinis* habiti cum *Aula-Magistra* *Witgensteinensi*, & quodam *Wintero* d. 9. Dec. 1704. Illa se novam *Evam*, *Winterum*, autem novum esse *Adamum* deliravit impudentissime, omnia licet cum prætextu pietatis.

§. 14. Cæterum ut è diverticulo, in quod fanatica Tertulliani soror nos abripuit, in viam redeamus, notamus, quod, cum supra dixerimus, etiam Reformatos inter fuisse, quos *Pietismus fanaticus* decepit, id dictum velimus cum de *Horchio*, tum de alleclis ejus, aliisque. Deplorarunt ipsi Reformati Ecclesiæ suæ mala interna, seu *terrores internos*, ut loquitur Cl. *Suicerus*, in orat. de Eccles. Ref. terror. int. *Puritanismus* sane qui, *Lat.* in *Com. hist.* p. 616. memorante, in Anglia illos autores agnovit, qui cum essent homines rigidi & austeri, etiam *plus cæteris in religione ac puritate doctrinæ sinceri aut esse sibi persuaserunt, aut videri voluerunt.* Qualis vero horum hominum rigor, quantaque Puritanorum sit fueritque austeritas, explicat B. *Danubaw.* in *Salv. Reform.* p. 655. qui solcite, quæ huc pertinent, collegit; id quod ex Reformatis etiam fecit *Hoornbeek.* *Sum. Controv.* l. 10. p. 745. Etsi vero non omnes Puritani secessionem fecerint à Reformatorum Ecclesia, alios tamen, præ fanatica pietate turgentes, id fecisse constat; *Brownistas* scil. qui proin etiam *Separatistæ* dicti sunt, qui impudenter jugum Pietisticum collo Christianam libertatem urgentium imponere non dubitarunt. Ex his prodiit *Joh. Robinson*, mitioris, & minus rigidi ingenii Vir, qui *Independentissimi* in Ecclesia Anglicana exorti, autor fuit; licet & is schismaticus. Ad Independentissimum hunc, tanquam ad sacram anchoram, se receperunt sceleratissimi quique, qui, ut refert *Georg. Horn.* *Hist. Eccles.* p. 261. *novum lumen sibi denuo illuxisse fanaticæ fiantes, se illum sanctum DEI populum, illos Jesu Christi, & ejus regni, contra omnem Episcoporum & Presbyterianorum tyrannidem, jactabant propugnatores,* sub pietatis specie illufuri simplicioribus, qui nomine, & exteriori pietatis specie, imprimis si sunt bonæ mentis, facillime decipi possunt, præprimis si non observant regulam, & monitum Petri 2. Ep. I, 19. & Johan. 1. Ep. IV, 1. uti Tertulliano etiam accidit. Non solum vero hæc Colluvies Ecclesiis Britannicis gravis & molesta fuit, sed & famosum illud fanaticorum Pietistorum genus, quos *Quackeros* appellant, inter Reformatæ Ecclesiæ *terrores internos* numeratur l. c. p. 51. ab eodem *Suicero.* Miram & hi spirarunt spirantque sanctitatem, nil nisi spiritum, & per-

& perfectionem à peccatis jactantes. Cernere id licet etiam in scriptis illorum. *Wilhelmus Catonus* auctor libri, qui dicitur *Allarm* geblasen zu allen Nationen der ganzen Welt/ appellavit se ein Dienstknecht der Wahrheit/ und ein Liebhaber der Gerechtigkeit/ welches Namen nach dem Fleische ist *William Caton*. Alius inter Fanaticos hos, qui edidit einige Eröffnungen des Bauchs der Morgenröthe/*Franciscus Howgillius*, nominavit & ipse se non solum einen Knecht des Herrn/ sed & Einen der den Herrn liebet/ und alle Kinder des Liecht/ und verlanget nach der Seligkeit/ und Wolsarth aller Menschen/ welches ist zur vollkommener Einigkeit mit allen Creaturen Gottes. Visiones etiam, revelationes, & raptus, motusque Spiritus Sancti internos immediatos jactant, vid. *Catoni* Untersuch. p. 7, II. Vexavit & *Labadistarum* secta Reformatos. Certum *Pietastrorum* genus hi constituunt, autore *Johanne de Labadia* de quo, cum alii varia, sequentia *Cl. Suicerus*, qui familiariter cum illo aliquandiu vixit, l. c. notavit: *Severus erat morum censor, castigatorem omnium, præprimis vero magnatum, & Symmistarum &c.* Accessit singularis vite modus. *Parior* quandoq; victus, vestitus neglectior; rarus in publico conspectus; affabilitas delensica, privata in ades confluentis turbae, geminato etiam quotidie labore, institutio; liberalitas facultates excedens. *Juvenum ingenio pollentium, quos suo proposito adaptandos cate providit, in familiam receptio; eorum vel nullo, vel modico pretio alitura.* *Frequentes de Ecclesiae labibus questus: Quaesita sanctioris congregationis laudes, spes felicioris successus, ex insomniis etiam jactatae.* Inclaudit in horum coetu etiam soror quaedam, *Anna Maria Schurmannia*, alias ob seculares literas jam clara; cujus nota *Ευκλινεια*. Ab Ecclesia Reformatorum, ceu minus pura Ecclesia, hi homines se separarunt; unde ab aliis *Cathari*, ab aliis *Donatistae* dici meruerunt, de quibus etiam prolixè *Arnold*, in *Hæresiol.* t. 2. l. 17. c. 21. *Dn. Colberg*, in *Christ. Platon.* P. I. c. 11. & alii. *Enthusiasmum, Perfectissimum, & Chiliasmum* fovisse censentur: & passim hodie inter Reformatos hoc *Pietastrorum, & puriorum* sc. Christianorum genus, suos habet fautores. *Petrus Tyon*, qui post *Joh. de Labadia* mortem hujus Ecclesiae curam præprimis in se suscepit, edito scripto Gallico, *l'Impiete convaincue en*

deux traitez, appellavit se Pastorem de l'Eglise Reformée retirée du monde, & recueille maintenant a Wiewert en Friesse. Hunc Labadistico-Donatisticum errorem, etiam nuper inter Pietistas, qui novissimas excitarunt turbas apud nos, quidam erravit, qui præ aliis audax & φιλαυτίος erat, se atque suos tantum, ceu præ cæteris spirituales, exclusis reliquis communionem sanctorum, & veram Ecclesiam constituere fingens.

§. 15. Spiritus austerior fanaticus etiam inter nostros haud raro tumultuatus fuit, imo & adhuc tumultuatur. Anabaptistæ equidem hodie non usque eo nostris sunt molesti, quamvis non ubique ab hoc mortalium genere sumus penitus liberati; superioribus tamen temporibus, sæculo imprimis XVI. satis turbarum sub pietatis, & obsequii DEO præstandi prætextu, hos excitasse, istorum temporum historia memoriæ prodidit; ita ut passim admirata fuerit Germania, se tam brevi factam esse fanaticam. Meretur hoc nomine legi post alia, non ἀπιυδέυτως à Nonneminè nuper editum *Specimen Historiæ Anabaptisticæ*. Melchior Hoffmannus sane sat inquietus Argentorati fuit, licet omnia sub pietatis prætextu tentarent Fanatici. Non abs re etiam *Valentinus Weigelius*, qui ex nostris exiit, sicut ulcus sc. ex corpore, à Cl. *Hoornbeckio* Summ. Contr. l. 6. p. 423. inter illos refertur, qui summam & rigidiorè spirantes pietatem, fallaci hac specie incautos fefellerunt. Satis etiam, ut aliorum mittamus rigorem, constat, quid in nostra Ecclesia passim hæctenus, sub pietatis collapsæ restaurandæ, & Christianismi indies deficientis restituendi prætextu specioso, impotentes nonnulli *Pietatis Magistri*, quos vulgo *Pietistas* appellant, moliti fuerint, ejecto cum sordibus infante adiphora etiam prohibere conati. Sane si cum *Salomonis* Ecclesiaste illorum austeritas confertur, multa in fumum abeunt, deprehendunturque esse ingenii duri, pertinacis, melancholici, quod alios etiam justa ex causa ridere ægre fert, deliria potius, quam veræ pietatis, in scripturis sacris commendatæ dogmata. Hi uti sorditiem etiam amant, ita vitæ externæ decorem, à DEO minime improbatum, ceu Legislatio Mosaica docet, & à Christo non prohibitum, quod illorum singularitati & genio non respondet, penitus rejiciunt, nescio quam sancti-

sancti-

sanctitatem se sectari pharisaice persuasi. Sed idem *Tertulliano* accidisse vidimus. Certe si Pietastri tales nuptiis in Cana Galilææ interfuisent, vino deficiente, abire potius jussissent convivas, quam aliunde vinum adferri, uti Christus casu deficientis vini aquam in vinum optimum mutavit. Joh. 2, 19. *Desiderium etiam animæ*, cui indulgere DEUS concessit, Deut. 12, 15, uti ad luxum & luxuriam extendere non licet, ita hac resecta, multo laxius adhuc est, atque hodiernorum Pietastrorum nonnulli concedunt; qui etiam Davidem in honorem Jonathanis *Epicedium* scribere, si penes illos illa tempestate stetisset, non permisissent. 2. Sam. 1, 18. Parum abest quin hi homines, Socinianorum disciplinam secuti, majorem in N. quam in V. T. perfectionem virtutum fingant necessariam.

§. 16. Cæterum quid ab hoc Puritanismo impotenti, & imprudenti, nonnullorum nostratium tandem expectare liceat, haud difficile conjici potest, ubi de simili simile fertur iudicium. Scilicet periculum est, ne inter nostros Pietismus pariat Separatissimum, & dissidium, quale in Anglia peperit Puritanismus. Nimirum, ut *Georgij Hornij* stylo ex H. E. p. 230. sq. rem explicem, quemadmodum facile ab uno extremo ad aliud transirus datur, ita etiam quoad, invalescentibus sc. Puritanis, in Anglia multis contigit. Qui cum viderent multos in Ecclesia Anglicana novos, multas superfluas ac inutiles vanas ceremonias, offensi insuper crescente indies fastu Episcoporum & dominatione; eo proruperunt nimio affectu pietatis, ut Ecclesiam Anglicanam, tanquam falsam, Apostaticam & Anti-Christianam condemnarent, atq; ab ea secessionem facerent. Parum sane abest, quin & ex hodiernis fanaticæ & hypocritice sanctis dentur, qui novitatis pruritu, crasso rerum in se indifferentium abusu offensi, sub prætextu pietatis, & majoris perfectionis consequendæ, secessionem minentur. Pietatis enim persuasio; etsi omnes veræ pietatis, quæ regenerationis & Spiritus Sancti fructus est, studiosos ex animo, ex *iqv* esse deceat; ubi non cum vera scientia conjuncta est, indies ulterius grassari pergit, ad ea etiam abroganda, quæ salva pietate tolerari possunt, erroneam suam conscientiam, ejusque dictamina, pro impulsu Spiritus Sancti, quem non extinguere liceat, 1. Thess. 5, 19. Pietastris habent

habentibus. Satis patet id *Brownistarum* exemplo, de quibus legi meretur Cl. *Hoornbeck*, Sum. Controv. l. 10. Autor certe Dissertationis, quæ nuper sub præsidio Cl. Jcti Dn. *Joh. Samuelis Stryckij*, Halæ fuit habita ex Jure Ecclesiastico, de *Jure Sabbathi* c. 4. quando, si verum fateri velimus, odium licet pariat, hoc spiritu actus, ea quæ in Ecclesia Evangelica invariata A. C. addita ex libertate Christiana adhuc recepta sunt, non solum non probat, sed & *culpæ successorum Lutheri ad nostra usq; tempora adscribit* §. 24. quod *cœptam reformationem non continuaverint*; referens hoc nomine §. 62. sqq. inter ea quæ tolli debent, *ornamenta templorum, altarium, & suggestum, imagines*, probato *Carolstadtii* furore, *statuas ligneas crucifixi, templorum turre, campanas, organorum in templis pneumaticorum usum, musicam Ecclesiasticam, cantiones pastorum coram altari*; & taxans insuper *vestitum sacerdotum, & ministrorum Ecclesiæ*, consuetam etiam receptamque *explicationem pericoparum Evangelicarum, & Epistolicarum*, singulis annis factam, & complura alia, æque pietistice atque *Brownistice*; facile catis subodorari licet, quid hi elevatores sub pietatis furore in Ecclesia moliantur, & quorsum tandem evasurus sit iste nimius pietatis affectus etiam in Germania, & quid iste novandi pruritus nostris minetur Ecclesiis. Nescio an autor hic sequi voluerit disciplinam *Johannis Higgij* cujusdam, *Quackeri*, qui scripsit *eine Bestrafung an alle, die da sitzen, singen, und lehren das Volck singen, die Psalmen David: seine Geber und propheteyen, in reymen und auff noeren gestellt: und dasselbe einen Gottesdienst nennen*. *Templa* idem vocat *edes acuminatas*. Similiter etiam *Tertullianum*, imaginaria sanctitate turgidum, à *Psychicis* tandem secessisse, supra Sect. II. §. 22. vidimus, cum suis prius *Montanisticis* pietatis artibus indulgens, tandem sanctitatis & spiritualitatis opinione infatuatus, *Psychicorum* cœtum relinquere satius, quam in eodem permanere censuit.

§. 17. Urgebat *Tertullianus* olim fidei unitatem; hac salva, de disciplina, & sic de pietate, & majori perfectione, cujus Christiani studiosi esse debent, litigari fingens. Sic enim locus, alibi etiam ex l. de jejun. c. 1. f. 770. productus, habet: *Psychici Paraclero controversiam faciunt, propter hoc nova prophetiæ recusant*

recūsantur, non quod alium DEUM prædicent Montanus & Priscilla, & Maximilla, nec quod JESUM Christum solvant, nec quod aliquam fidei autem spei regulam evertant, sed quod plane doceant sæpius jejunare, quam nubere. Ita hodierni qui ex nostris exorti sunt pietatis magistri, quos ob perversum pietatis collapsæ restituendi modum *Pietistas* appellant, ad libros Ecclesiarum Evangelicarum Symbolicos, *Formulam Concordiæ* imprimis, provocare solent; ab hac se non abire, sed sanctificationem, & renovationem in eadem ex scripturis præceptam, *Pietatem* etiam tantum urgere contendentes: Etsi constet dari inter illos quoque, qui de *libris Symbolicis* non usque adeo magnifice statuunt. Istorum licentiam fidei articulis insultandi cum hi coërcent; nec *Eclogismum*, & *Indifferentismum* eorundem libere grassari permittunt, vim conscientiæ illorum usu inferri clamant. Confer. etiam nostra *Summa Jur. div. p. 496. sq.* Montanistas vero quod attinet, ipsumque Montanum, etsi ab initio, quod fidei dogmata attinet, puriores fuerint, vel certe tales, quales revera erant, nondum detecti apparuerint, in sequentibus tamen temporibus ut in pejus mentem mutarent, omnino fieri potuit, *Tertulliani* testimonio non obstante, ceu cui de suis tantum temporibus testari licuit. Licet etiam negari non possit, quod *Theodoretus* seculi V. imperante Theodol. II. scriptor, *Hæret. Fab. l. 3. c. 2.* expresse scripserit, quod Montanus, τὸ θεῖον τὸ θεῖας λόγον οὐκ ἐλυμήνατο, *doctrinam de divina Trinitate non corruperit*: Etsi hoc vix cum illo componi posse videatur, quando idem memoriæ l. c. prodidit, quod idem τὸ παράκλητον ἑαυτὸν προσήγορόβουσε, *Paracletum seipsum appellavit*. Interim cum *B. Hieronymi* Epistol. ad Marcell. & aliorum, Montanum cum Sabellio jungentium, major sit autoritas, quam ut ita crude contemni possit; non male hic dissensus videtur conciliari posse, si crassi illi errores, qui Montano tribuuntur à nonnullis, Montanistarum insequentium temporum esse asseruntur. Conf. *Baron. Annal. ad Ann. 173. §. 25.* ex nostris *Dn. D. Irrig. de hæresiarch. p. 220. sq.* & *B. D. Bebelius, Antiq. Eccles. t. 1. p. 394.* Similiter & hodie inter crassiores Pietastros haud facile quis invenerit tales, qui inordinato pietatis affectu, ejusdemque propagandæ studio perverso laborantes, ab omni errore

E

rore

fore religionis immunes sint, orthodoxiam licet callide præ se ferant. Vid. Dn. D. Schelguig. in Synops. Controv. sub piet. præf. motarum, & in Sectir. Pietist.

§. 18. Cæterum id imprimis commemorari meretur, quod Montanistæ, seculi sui Pietastri, specie sanctitatis, quam præ se ferebant, complures primo diu infatuaverint. Cumque essent detecti, qui vita optimis moribus composita, abstinentia præsertim exulta, pridie Ecclesiæ imposuerant, ejecti quidem sunt ex cœtu vere sanctorum, sed, uti eximie hoc explicavit *Baronius* Annal. t. 2. ad Ann. Chr. 173. n. 3. *non id fuit parvi negotij opus. Tantam enim sibi apud plurimos estimationem & gloriam comparaverant, ut nec jam detecti exciderint ab opinione multorum: Imo & qui de eis aliquando recta sensissent, atq; damnassent, postea fraude pellecti, eorundem facti fuerint accerrimi defensores, exemplo Tertulliani, viri utique in Ecclesia magni; quem lapsu suo magnum dedisse scandalum, non est cur dubitemus. Vincentius Lirinensis certe in l. advers. hæc. c. 24. singulari diatriba id docuit, quod Tertullianus mutata sententia magna in Ecclesia fuerit tentatio. De Montano autem Pietastrorum horum Patriarcha ita Baronius l. c. censuit: Magna certe Montani fraus tentatio in Ecclesia fuit, cum non hic vel ille inanis homo, & facilis ad credendum ab ejusmodi composita larva deceptus sit, sed & qui magna præditi videbantur sanctitate atq; doctrina. Pergit vero Cardinalis n. 7. & ostendit, quod perfacile fuerit à Montano, & sociis ejus decipi, quippe qui in omnibus speciem pietatis præ se ferebant; idque eo magis, cum ista tempestate charisma propheticum nondum desisset. Hoc à Paracleto sibi singulari, & extraordinaria quadam ratione concessum fingens Montanus, antequam spiritus hic sufficienter esset probatus, secundum Joh. præceptum 1. Ep. 4, 1, sanctimonix pallio tectus, & pellibus ovinis lupum induens, multos in suas partes pertraxit. Idem alias factum legitur, ut sub specie pietatis, & commercii arctioris cum Deo, errores fidei & morum, æque noxii atque fœdi, invaluerint. Nil de Anabaptismo dicam, variisque qui ex illo pullularunt sectis, idem de hodierno Pietismo dicas, qui sane magna est in Ecclesia DEI tentatio, quo multæ etiam sincere piæ animæ decipiuntur, secundum suum genium de aliis, subdolis sc. hypocritis*

tis

tis judicantes. Negari sane nequit, in corruptissima nos incidisse tempora, profligata ubique fere vera pietate, de quibus Christus locutus est Luc. 18, 8. Non male *Didacus Stella* Enarrat. in Luc. h. l. t. II. f. 195. *Quamvis DEUS sic zeletur pro suis electis, tanta tamen erit tunc malorum multitudo, ut apud paucos vera fides inveniatur.* Pii itaque gementes, & suspirantes super abominationibus, cum applausu & zelo ἀζήλω excipiunt haud raro inconsiderate ea, quæ ab ejusmodi pietatis restauratoribus infrunitis, jam callidè, jam imperite proponuntur; quos proin etiam, cum in omnibus speciem pietatis præ se ferant, Pharisæorum exemplo, de quibus Matth. 23. majoris æstimant, quam genuinæ pietatis, quæ ex fide per Spiritum Sanctum oritur, assertores, & meliora suadentes. Applicare huc licet, quæ de Macedonianis hæreticis memoriæ prodidit *Nicephorus Callistus*, Hist. Eccles. l. 9. c. 47. *Vita, inquit, & moribus, quos potissimum multitudo spectare solet, probatis erant. In publicum cum gravitate quadam veneranda prodibant --- Et sermo affectata quadam sanctimonia mistus, vim ad per persuadendum satis accommodatam præferbat.* Interim erant occulti, dolum & heterodoxiam quam fovebant tegentes, uti illis objicit *Athanasius* t. II. Dial. I. contra Maced. f. m. 267. Egregie hæc cum in novatores nostros cadant, hodie etiam; artibusq; his cum melioribus monitis neglectis mortales decipi velint, etiam certo decipientur, deceptique admirabuntur aliquando, se Fanatismo tam cito esse deceptos, atque infectos. Dantur præterea etiam hypocritæ, qui nil minus quam vere pii sunt, qui tamen ut tales videantur, omnia quæ ab ejusmodi male piæ pietatis architectis eructantur, probant; scripto etiam & consilio illos juvant. Unde non parvi negotii opus est, ut callido huic & subdolo mortalium generi sic obicem ponas, quo illi, quibus vera pietas curæ cordique est, mulieribus imprimis, quorum favorem variis artibus sibi conciliare tentant, non offendantur, nec impii occasionem inde sumant, ad ruendum in pejus, quasi cum superstitiosa pietas notatur, illorum impietas probetur, ab uno extremo ad alterum delapsorum. Tam similia hodierna tempora brevi facta sunt seculo Montanistarum & Tertulliani, qui ad illos defecit.

§. 19. Ex his inferre licet, quod *caute & provide negotium Pietisticum tractari debeat*, ne cum zizania eradicare quærimus, ipsum triticum eradicemus. Omni studio etiam cavendum, ne simplices, & veræ interim pietatis studiosi, dum Pietismo & Donatisticæ pietati obex ponitur, scandalo intempestive accepto offendantur, ne veram pietatē sufflaminare velle videantur, qui adulterinæ & fictæ se opponunt. Indigni sunt Christianorum nomine, qui veræ pietatis hostes facti talia moliuntur. Interim per DEI gratiam nondum tam male cum Ecclesia DEI agitur, quasi vera pietas à falsa non possit distingui, quam fallaci etiam specie appareat, & cantus dulcedine ipsos Sirenes superet. Vera pietas origine est divina, ex cælo, fructus Spiritus Sancti, nata ex fide, quæ est ἐνεργητικὴ ἀγάπη, *per dilectionem operans*, uti bene vertit B. D. Sebast. Schmid. Gal. 5, 6. Etsi enim vera Pietas secundum utramque tabulam Deo alogi, & bona opera æque interna atque externa, non sint de definitione atque essentia justificantis fidei, sed tantum inseparabile ejus consequens in justificato, ipsum tamen principium generans bona opera, & sic etiam veram pietatem, quæ fructus fidei est, esse de essentia & definitione fidei salvificæ & vivæ, negari nequit, & docetur etiam à B. Hülsemanno ex Jacob. II. in Harmon. Apost. Paul. & Jacob. §. 91. Falsa pietas primas agnoscit origines Dæmonem, *in Angelum lucis se transformantem*, 2. Cor. 11, 14. Adulterino hujus fulgore alii decepti, alios etiam, verum à falso non satis provide dijudicantes, decipiunt. De quo loco peculiari egimus dissertatione. Exemplo sunt Montanistæ, de quibus autor est Epiphanius hæres. 48. quod *προσεχόντες πνεύμασι πλάνης, καὶ διδασκαλίαις δαιμόνων λέγουσιν, ὅτι δεῖ ἡμᾶς καὶ τὰ χερίσματα δεχέσθαι*, *attendentes spiritibus erroneis, & dogmatibus Diabolorum dicant, quod oportet nos etiam dona recipere.* Tertullianus etiam Paracleto, quem impie Spiritum Sanctum esse statuit, Montani errores, & fanaticæ pietatis dogmata tribuit. Afferuerunt Montanistæ etiam, B. Augustin. de hæres. c. 26. memorante, quod *adventus Spiritus Sancti promissus, in se potius, quam in Apostolis fuerit.* Unde etiam Veteres, ceu Euseb. H. E. l. 2. c. 16. ex antiquo quodam observat scriptore, Montanum appel-

appellarunt ἐνεργημάτων, καὶ δαιμονίων, καὶ ἐν πλάνης πνέματι
ἐπαράχοντα, *abreptitium & demoniacum, spiritus erroris actum.*

§. 20. Vera pietas summe de hoc sollicita est, ne fidei
doctrina corrumpatur, & quo charitas sincera maneat. Fidei
enim doctrina corrupta per errores fundamentales, non genui-
na pietas, sed pietatis larva, & spuria pietas inde nascitur. Et
ubi non datur fidei consanguinitas, ibi non dari potest fraterna
charitas. Quis nescit, pessimos etiam hæreticos, hagiodæmo-
ne afflatos, nescio quam præ se tulisse pietatem? Summa impu-
dentia Ebionitæ sane, teste *Epiphanio*, qui hæreticorum horum
errores, præ aliis accurate notavit hæres. 30. etsi de DEO &
Christo, de vera etiam pietate, satis impie statuerint, præ aliis
tamen sancti videri volebant. Et notari meretur, quod cum
Ebionismus sit fœdus quidam Syncretismus, illa quæ sanctita-
tem aliquam spirare videntur, ex lacunis Pythagoricis sint ab
Hæresiarcha desumpta. Prohibuit Ebion carniū esum, ita
ut *Epiphan. hæres. 30. l. 1. t. 2. f. 139. memorante, ab animatis omni-
bus & carnibus, reliquos, omni quod carne constet, abstinerint* Ebio-
nitæ. Interrogati autem quare id facerent, aliud nil responde-
runt, quam se ideo non vesci, *Διὰ τὸ ἐκ συνουσίας ἢ μίξεως σωματίων
εἶναι αὐτὰ*, quod illa è corporum coitu concubitusq; gignantur. In
libro qui Περὶ τοῦ Πέτρου, *circuitus Petri* dicitur, docuerunt,
quod ad illius exemplum ἀγνισμὸς ἐνεκεν, *castimonie causa, καθ'
ἡμέραν βαπτίζεν*, *quotidie lavare se deceret.* Cum fallaci hac
pietatis imagine uti persæpe mendax charitatis species conjun-
cta est, ita sub hujus prætextu Syncretismi studiosi sunt falsæ
Pietatis sectatores. Hinc de studio controversiarum Theolo-
gicarum parum honorifice statuunt, ad pietatem, & Pietatis ex-
ercitia, non ad rixas Theologicas homines esse manuducendos,
urgentes, quasi Christus, qui est ipsa charitas, hujus regulas non
observasset, quando in Phariseos, & Pharisaicam pietatem
convenienti zelo fuit invectus. Hinc si quando simul in una
fede pietas, & amor, studiumque Syncretismi, Indifferentismi,
Eclogismi, & similia morantur monstra Theologica, ista quæ
sic vocatur, & videtur esse Pietas, non pro vera, sed ficta, falla-
ci, & mendaci haberi debet.

§. 21. Vera pietas *constans* est & una. Una enim est fides, cuius fructus est vera pietas, *μία πίστις, ἐν πνεύματι, ἐν βασιλείᾳ, unus spiritus*, quo vere pii aguntur, Rom. 8, 14. *unum baptisma*, & proinde apud omnes eadem *ζωὴς καινότης, vitæ novitas*, Rom. 6, 4. Ast fatua pietas rectius igni fatuo, quam veræ constantique luci, qualis est Solis, assimilatur. Ita multum variant pietatis larvæ, quibus olim hæretici suas impietates commendatum ierunt. Montanus suis pietatibus, ut sæpius hæctenus dictum, Paracletum à Christo Apostolis promissum, prætendit, concedens monogamiam, urgensque jejunia inordinate; quem secutus est Tertullianus. Sed crassior Pietaster Tatianus, qui ante Montanum, mitigatum Encratitam, deliravit imaginaria sua pietate, *nuptias plane damnavit, atq; omnino pares eas fornicationibus, aliisq; corruptionibus fecit*, memorante Augustin. de hæres. c. 25. & Epiphan. hæres. 46. f. 391. sq. De Tatianis ulterius & hic autor est, quod *non receperint in suorum numerum conjugio utentem, sive marem, sive fœminam*. Et licet etiam Tatianus, quod de illo Clemens Alexandr. refert 3. Strom. f. 461. *monogamiam permiserit* *Ἄλλ' ἡ παυδοποιίαν, καὶ τὴν τῶν ὄντων κηδεμονίαν, εἰς τὴν βουλοῦσ' ἐδόθη ἡ γυνὴ, propter liberorum procreationem, & domus curam gerendam, ad quam data est mulier adiutrix*; addidit tamen, eum tamen qui talem duxerit, *non implere perfectionem Evangelicam*. Crassius Encratitæ *nuptias, scriptore Epiphanio hæres. 47. Satanae tribuunt*. Etiam, rursus explicante Augustino l. c. *carnibus non vescuntur, easq; omnes abominantur*. *Πάντων ἀπαγορεύσθαι ἐμψυχοφάγίαν, ab animatorum omnium usu abstinendum esse sentiunt Encratitæ*, ait Epiphanius in Synopsi, t. I. l. 2. f. 396. Add. hæres. 47. quod tamen Montanistæ non fecerunt, licet eos *de radice Tatiani crescere* affirmaverit Hieronymus in Agg. c. 1. Conf. Dalleus de jejun. & quadr. l. 2. c. 2. Ita vero fieri amat, si suis imaginationibus indulgentes mortales pro sua phantasia, plus minusve delirante, extra DEI verbum sibi quandam fingunt pietatem, atque formant Helenam, quæ illorum oculis placet. Apud alios, Severianos sc. Valesios, Apostolicos, alia imaginariæ pietatis capita fuerunt recepta, desumpta ex scriptis adulterinis, v. c. *Actibus Andrea, Thoma, &c. ceu ex Clemente Alexandrino, Epiphanio &c. constat.*

§. 22.

§. 22. Superiorum temporum Pietastri Fanatici, similis inconstantiae & dissensus, non in capitibus fidei tantum, sed etiam in articulis pietatis, quam præ se ferebant, specimen derunt. Anabaptistas sub specie majoris Pietatis grassatos multis ab initio imposuisse, ex historia Anabaptistica constat. In l. cui *Restitutionis* titulus præscriptus est, inter alia nugantur, *in Anabaptistarum Ecclesia nullum impium inveniri: omnes sanctos esse.* In complures vero uti findebantur sectas, ita variabant fanatici quoque quoad τὴν πειρασμὸν. Dissenserunt enim non solum tempore primæ Periodi Anabaptisticæ à Monasteriensibus & Batenburgicis Ubbonitæ, seu Mennonitæ, de quo inter alios D. Hoornbeck. Sum. Contr. l. 5. p. 352. sed ipsi Mennonitæ etiam atroci inter se dissensu super doctrina de *disciplina Ecclesiastica*, quæ ab aliis non absque scandalo justo rigidius exercetur, laborant, de quo Hoornbeck. l. c. p. 355. sq. Dn. Benthem. de Stat. Eccles. in Holland. c. 19. §. 8. p. 829. comendentur licet ab hoc etiam ob *humilitatem, σωτηρίαν, temperantiam, & beneficentiam erga pauperes insignem.* Et quamvis hodie à seditiosa majorum doctrina recesserint, acta tamen istorum temporum satis explicant, quomodo seditiosi isti omnibus suis furoribus pietatis speciem prætenderint; mereturque hoc nomine legi etiam recens *Autor Speciminis Historiæ Anabaptisticæ.* De cætero à laudato Dn. Benthem. l. c. c. 18. §. 3. p. 825. memorabili hoc caractere notantur, daß sie allesamt in der Lehre von der Tauffe der Erwachsenen überein kommen/ da sie in übrigen Stücken ein Babel machen. Similiter in Anglia *sectarij*, qui sub *Independentium* nomine, prævalente Parlamento contra Regem, & tyrannidem exercente Cromvvello, Ecclesiam Anglicanam vexarunt, professi sunt, *Hornio* in Hist. Eccles. p. 270. memorante, *scepticismū cum mutabilitate in opinionibus,* & se pios, bene affectos & sanctos vocare soliti sunt. Quam vere, ostendit *Thomas Edoard* in *Gangræna*; in qua ostenditur, quam mire novæ hujus lucis homines, etiam quoad capita pietatis, non fidei tantum, inter se dissentiant. Imo *quicquid errorum, & hæresium ista tempestate in Anglia fuit, id omne Hornius* l. c. p. 333. ait à *sectariis* titulo novi luminis, *mysteriorum, evulgari,* cui rectius elogium ignis fatui competit.

§. 23.

§. 23. Idem *dissensus* quoad capita Pietatis in hodiernis *Controversiis Pietisticis*, & non nisi *Babel* observatur, cum non solum non omnes idem statuunt, sed alii aliis rigidiores, imo superstitioniosiores sint, quoad adiaphora inprimis, quæ ad vitam externam pertinent; alii etiam ex majoris perfectionis studio indies superstitioniosiores reddantur, ita ut improbent mox id, quod aliquando probarunt. Sane sicut hodierni circa Pietatem, & ejus exercitia novatores in multis inter se dissident, ita Chiliastis qui sunt ex illis non placent diversæ cantiones, in nostris receptæ Ecclesiis, v.c. *Es ist gewißlich an der Zeit. Item: Gott hat das Evangelium.* Hinc novissime, mense Januario 1705. detecti apud nos Pietistæ, eo audaciæ proveci sunt, ut peculiarem libellum cantionum, sub pietatis prætextu, & ex *Separatissimi* studio, fallaciter inprimi curarent, quem cum inter suos, tum inter alios, quibus pietatis larva imponere voluerant, distribuerunt, edituri eundem cum auctario, nisi impia consilia DEUS manifestasset. Licet vero non omnes idem statuunt; si verbis illorum, quibus de dissensu testantur, fides tuto habenda, id quod tamé sine formidine oppositi fieri non debet; & fidei unitas inter illos non detur, omnes tamen *Pietatem*, ejusque studium in ore habent, id quod ad societatem Philadelphicam apud illos conservandam satis. Diversa sunt hujus sectæ capita, cauda non nisi una, *Pietas* nimirum prætenfa. Interim boni ordinis ergo, considerantes lapsum Tertulliani, ejusque initia, profectus, & consummationem, distinguimus *Pietastros* in *incipientes*, *Proficientes*, & *consummatos*, seu *perfectos*. De plurimis tamen, *Proficientibus* inprimis, & *Perfectis*, verum est quod *Maresius* in *dedic. Chiliafm. enerv. p. 3.* peculiariter de Chiliastis monuit, quod sc. hujus generis homines infatuati in *nosocomio incurabilium* decumbant. Locum etiam hic habet illud *Epiphaniij* hæres. 47. de *Enkratitibus*, seculi II. *Pietastris*, quorum surculum Montanistas esse non abs re dicitur, cum ait: *Ἐξω μὲν τῆς ἀληθείας ὄντες, μόρφωσιν ἢ μάλλον κεκτημένοι, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς τῆς ὁσιεθείας ἠρνημένοι, quod cum à veritate longius absint, nihil præter ementitam illius speciem ostentent, vim ipsam sinceræ pietatis abnegantes.*

Coll. Miss. A 139, 42